

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Alena Hulíková

Právní aspekty depozitních bankovních obchodů

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb

Katedra finančního práva a finanční vědy

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18.3.2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 18.3.2013

Alena Hulíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu JUDr. Petru Kotábovi, vedoucímu mé diplomové práce, za vstřícný přístup, cenné rady a připomínky při zpracování této práce

Obsah

Úvod.....	6
1. Depozitní bankovní obchody.....	7
1.2 Dělení depozitních bankovních obchodů	8
1.3 Depozitní bankovní obchody vs. přijímání vkladů, definice vkladu	9
2. Druhy depozitních bankovních obchodů.....	11
2.1 Přijímání vkladů	11
2.1.1 Smlouva o běžném účtu.....	11
2.1.2 Smlouva o vkladovém účtu	13
2.1.3 Právní úprava smlouvy o platebních službách	13
2.1.4 Právní úprava smlouvy o běžném účtu a smlouvy o vkladovém účtu ve světle přijetí nového občanského zákoníku	15
2.1.5 Vklady na vkladních knížkách	16
2.1.6 Vklady na vkladních listech	17
2.1.7 Stavební spoření a vklady v rámci stavebního spoření.....	18
2.2 Dluhové cenné papíry.....	20
2.2.1 Bankovní dluhopisy.....	20
2.2.2 Hypoteční úvěr a hypoteční zástavní listy.....	22
2.2.3 Depozitní směnky.....	23
2.3 Přijetí úvěru bankou	24
3. Vliv Evropské unie na právní úpravu depozitních bankovních obchodů.....	26
3.1 European Banking Industry Committee	27
4. Ochrana spotřebitele.....	29
4.1 Ochrana spotřebitele.....	29
4.2 Basic payment account directive.....	31
4.3 Ochrana spotřebitele v Občanském zákoníku a její aplikace na depozitní bankovní obchody	32
4.4 Samostatný odbor ochrany spotřebitele ČNB	33
5. Finanční arbitr	35
5.1 Finanční arbitr a jeho působnost.....	35
5.2 Řízení před finančním arbitrem.....	36
6. Pojištění vkladů	38
6.1 Systém pojištění vkladů obecně	38
6.2 Pojištění vkladů v České republice.....	39

7. Bankovní tajemství.....	42
8. Opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.....	45
8.1 Základy právní úpravy, definice.....	45
8.2 Identifikace klienta banky a její provedení	47
8.3 Kontrola klienta.....	49
8.4 Další opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu	51
8.5 Podezřelý obchod	51
8.5.1 Rozpoznávání podezřelých obchodů.....	52
8.5.2 Odklad splnění příkazu klienta.....	53
8.6 Porušení povinností stanovených AML Zákonem bankou.....	54
Závěr.....	55
Seznam použité literatury	58
Abstrakt	61
Abstract	62
Klíčová slova/Keywords	63

Úvod

V současné době charakteristické dynamickým rozvojem moderních forem bankovníctví se s depozitními bankovními obchody v té či oné podobě setkává velké procento populace v České republice. S ohledem na zavedení nových moderních forem komunikace i na členství České republiky v Evropské unii od roku 2004 se stále jedná o oblast s rychle se měnící legislativní úpravou. Z tohoto důvodu považuji téma depozitních bankovních obchodů za stále aktuální a vhodné.

Tato práce si klade za cíl popsat základní právní aspekty depozitních bankovních obchodů. Cílem této práce není podat vyčerpávající přehled depozitních bankovních obchodů, takový přehled by překračoval rozsah a možnosti tohoto typu práce. Místo toho si práce klade za cíl upozornit na vybrané právní aspekty související s úpravou depozitních bankovních obchodů, jako je problematika prevence legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, nebo otázka ochrany bankovního tajemství.

Pozornost bude v této práci věnována také základům úpravy smlouvy o platebních službách podle zákona č. 284/2009 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů. Dle mého názoru je otázka platebního styku natolik propojena s úpravou jednoho z nejrozšířenějších typů depozitních bankovních obchodů (běžného účtu), že tyto otázky nelze vnímat zcela izolovaně a bylo by chybou na tuto skutečnost alespoň stručně neupozornit.

Při zpracování této práce bude pohlíženo na depozitní bankovní obchody především z retailového hlediska. Z tohoto důvodu byla také do textu práce zařazena kapitola o ochraně spotřebitele v rámci právní úpravy depozitních bankovních obchodů.

Samotný text práce je rozdělen do osmi kapitol. V prvních dvou kapitolách je věnován prostor pojmu depozitního bankovního obchodu, jeho dalšímu dělení a vybraným nejvýznamějším typům těchto obchodů. V následujících kapitolách je pak věnován prostor právním aspektům souvisejícím s depozitními právními obchody, důraz je přitom kladem na veřejnoprávní stránku problematiky.

1. Depozitní bankovní obchody

Pro vysvětlení a definici pojmu depozitních bankovních obchodů je třeba vycházet z vymezení pojmu bankovních obchodů jako takových. Základními charakteristickými znaky odlišujícími bankovní obchod od ostatních obchodů jsou následující skutečnosti: minimálně jedním ze subjektů obchodního vztahu je banka, tedy subjekt vykazující určité specifické znaky. V některých případech mohou být bankami i všechny subjekty daného právního vztahu – bankovního obchodu. Dalším charakteristickým znakem je skutečnost, že předmětem právního vztahu jsou peněžní prostředky a vztahy vznikající v souvislosti s nimi a i obsah tohoto vztahu má majetkový charakter.

Zaměříme se nyní na první charakteristiku bankovního obchodu a to na subjekt obchodního vztahu – banku. Banku můžeme definovat jak z hlediska ekonomického, tak z hlediska právního. Právní vymezení banky nalezneme v § 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon o bankách“). Dle těchto ustanovení se bankou rozumí akciová společnost se sídlem v České republice, která přijímá vklady od veřejnosti, poskytuje úvěry a která k výkonu těchto činností má tzv. bankovní licenci. Bankovní licence je nezbytnou podmínkou výkonu činnosti banky. Je povolením k provozování činnosti banky, především k přijímání vkladů a k poskytování úvěrů. Bankovní licence je v České republice vydávána Českou národní bankou na základě žádosti příslušného subjektu.

Banky je možné rozdělit na univerzální banky, poskytující velmi široký okruh služeb, a banky specializované, zaměřující se na užší okruh a vybrané typy bankovních obchodů, nebo klientely. Pro účely této práce budeme vždy pod pojmem banka uvažovat banku univerzální, pokud není uvedeno jinak. Vedle univerzálních bank působí na trhu i subjekty specializované, mezi něž patří například stavební spořitelny, kterým bude věnován prostor dále v části zabývající se stavebním spořením, nebo Česká exportní banka.

Pro vymezení depozitních bankovních obchodů je důležité dělení majetku a závazků banky v rámci bilance banky na aktiva a pasiva. Depozitní bankovní obchody jsou v bilanci banky zobrazovány na straně pasiv. Jsou podstatnou, nikoliv však jedinou součástí pasiv banky. Pasiva banky jsou tvořena jak vlastními, tak cizími zdroji. Depozitní bankovní obchody (v části odborné literatury také nazývané zkráceně depozita) patří mezi cizí zdroje banky a tvoří jejich největší část. Představují finanční prostředky, které do banky vložili věřitelé, tedy prostředky, které bance

za podmínek stanovených v rámci depozitních bankovních obchodů „půjčili“. Toto získávání cizích zdrojů je důležitou součástí podnikání banky. Není-li banka tímto způsobem schopna shromáždit dostatečný objem kapitálu, může tento fakt v konečném důsledku vést až k zániku banky.

1.2 Dělení depozitních bankovních obchodů

Depozitní bankovní obchody lze dále rozdělit na tři skupiny obchodů (produktů). Zaprvé jsou to obchody (produkty) spadající do kategorie přijímání vkladů v užším slova smyslu. Mezi tyto obchody patří například smlouva o běžném účtu dle § 708 a následujících zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Obchodní zákoník“), smlouva o vkladovém účtu dle § 716 a následujících Obchodního zákoníku nebo úprava vkladů na vkladních knížkách dle § 781 a následujících zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Občanský zákoník“). Druhou skupinu tvoří emise dluhových cenných papírů. Těžiště právní úpravy těchto produktů leží v zákoně č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon o CP“) a v zákoně č. 190/2004 Sb. o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon o dluhopisech“). Do této skupiny můžeme zařadit například depozitní směnky nebo hypoteční zástavní listy. Třetí skupinou depozitních bankovních obchodů jsou pak obchody, v rámci kterých dochází k přijetí úvěrů bankou. Ačkoli se může na první pohled zdát, že mezi přijetím vkladu bankou a přijetím úvěru bankou není jiný než terminologický rozdíl, není tomu tak. V obou případech dochází zjednodušeně řečeno k přesunu finančních prostředků od blíže neurčeného subjektu k bance se závazkem banky tyto prostředky v určité lhůtě subjektu vrátit a zaplatit za ně zpravidla předem stanovenou cenu. Při detailnějším zkoumání je však možno objevit několik zásadních rozdílů, odůvodňujících odlišné pojmenování i systematické zařazení těchto depozitních bankovních obchodů.

Tyto rozdíly spočívají zaprvé v odlišném právním režimu těchto obchodů. Jedná se o různé typy smluv podléhající různým právním úpravám. Smlouva o úvěru dle Obchodního zákoníku je smluvním typem odlišným od smluvních typů upravujících přijímání vkladů, tak jak jsou popsány dále v textu práce. To, že se v případě přijetí úvěru bankou banka ocitá na netypické straně kontraktu (je dlužníkem a nikoliv věřitelem) a bankovní obchod se v bilanci banky odrazí

na straně pasiv, je dostatečným důvodem pro zařazení obchodu mezi depozitní bankovní obchody, ale není důvodem pro jeho zařazení do skupiny obchodů v rámci přijímání vkladů.

Částečně pak lze odlišnost těchto obchodů spatřovat i v individuálnější povaze přijímání úvěrů bankou. Tento typ obchodu není nabízen široké klientele, sjednávání je iniciováno ze strany banky. I z tohoto důvodu část odborné literatury vyslovuje pochybnost, zda přijetí úvěru bankou lze vůbec zahrnovat do pojmu depozitních bankovních obchodů a další část odborné literatury tento typ obchodů z výkladu o depozitních bankovních obchodech vůbec vynechává. Podle mého názoru, přestože přijetí úvěru nelze zařadit mezi standardizované bankovní produkty dostupné širokému okruhu subjektů – klientů, není tento fakt důvodem pro jejich vypuštění z pojmu depozitních bankovních obchodů. Pojem depozitních bankovních obchodů nelze takto limitovat.

1.3 Depozitní bankovní obchody vs. přijímání vkladů, definice vkladu

V předcházející části práce bylo uvedeno, že přijímání vkladů v užším slova smyslu je podmnožinou depozitních bankovních obchodů. V širším slova smyslu je přijetí vkladu chápáno jako ekvivalent depozitního bankovního obchodu. Toto uchopení přijímání vkladů vychází z definice vkladu obsažené v § 1 Zákona o bankách.

Zákon o bankách definuje vklad jako svěřené peněžní prostředky, které představují závazek vůči vkladateli na jejich výplatu. Tato legální definice tvoří obsah pojmu „pro účely tohoto zákona“, nicméně jedná se o definici obsaženou v jednom ze základních právních předpisů a zároveň nejucelenější definici vkladu v našem právním řádu. Přijetí vkladu v této souvislosti pokrývá jakýkoliv peněžitý závazek banky vzniklý v důsledku poskytnutí peněžitých prostředků. Svěřené peněžní prostředky jakožto předmět vkladu dle této definice jsou pojmem ne příliš šťastným. Podle názoru prezentovaného autory komentáře Zákona o bankách jde o „poněkud rozvolněnou zákonnou dikci“¹. Zákon hovoří o svěřených peněžních prostředcích, ačkoli z právního hlediska jde nepochybně o pohledávku vkladatele za bankou. Pojmu „svěřené“ zřejmě není možné přisoudit význam, který by jakkoli omezoval kauzu závazku z vkladu.² Stejnou cestou se při

¹ PIHERA, Vlastimil. *Zákon o bankách: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 499 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-807-4003-899.

² PIHERA, Vlastimil. *Zákon o bankách: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 499 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-807-4003-899.

definování pojmu vklad vydala i slovenská právní úprava, kdy se vkladem rozumí „zverenie peňažných prostriedkov, ktoré predstavujú záväzok voči vkladateľovi na ich vyplatenie“.³

Pro srovnání přístupu k pojmu vklad je možné nahlédnout i do dalších zahraničních právních předpisů a odborné literatury.

Britské právní předpisy věnují definici vkladu podstatně větší prostor, než právní předpisy české. Důvodem je především skutečnost, že v rámci britského právního systému neexistuje univerzální definice banky. Ve Spojeném Království Velké Británie a Severního Irska je bankovní průmysl rozdělen do několika sektorů. Každý z těchto sektorů má svou vlastní charakteristiku a tím je odlišitelný od ostatních. Jako důsledek tohoto faktu zákonodárce nepovažoval za nutné vytvořit funkční definici, která by banku odlišila od ostatních finančních institucí.⁴ Banka je nepřímo definována pomocí popisu svých činností, tedy i pomocí vymezení přijímání vkladů (je tzv. deposit-taking institution – institucí přijímající vklady⁵). Banking Act (zákon o bankách) z roku 1987 definuje pojem vkladu (deposit) následujícím způsobem: Vklad je suma peněz, v librách nebo v eurech, vložených spolu s ujednáním o tom, jak budou tyto vyplaceny zpět s úrokem/prémii nebo bez nich, na požádání nebo v jiném, mezi účastníky obchodu dohodnutém čase, a které nejsou zajištěním.⁶

Profesor Benjamin Geva ve své knize *Bank collections and payment transactions* chápe pojem vkladu takto: „bankovní depozitum je konstituováno dodáním nebo převodem finančních prostředků od nebo pro klienta do banky proti závazku banky vrátit tyto finanční prostředky na požádání nebo v termínu specifikovaném dohodou mezi klientem a bankou.“⁷

Jak vyplývá z výše uvedeného, definice vkladů v britském právním systému věnuje mnohem větší pozornost detailu, neomezuje se pouze na prostou skutečnost vložení finančních prostředků do banky, ale zajímá se i o související detaily, jako je úročení nebo délka a vázanost vkladu. Je tedy propracovanější definicí pojmu vklad v porovnání s českým právním řádem.

³ § 5 zákona č. 483/2001 Z.z.

⁴ ELLINGER, E, Eva Z LOMNICKA a Richard HOOLEY. *Modern banking law*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2002, lxxiv, 839 p. ISBN 01-992-4831-1.

⁵ GRIER, Nicholas. *Banking law in Scotland*. Edinburgh: W. Green/Sweet, 2001, xxxiii, 284 p. ISBN 04-140-1309-3.

⁶ GRIER, Nicholas. *Banking law in Scotland*. Edinburgh: W. Green/Sweet, 2001, xxxiii, 284 p. ISBN 04-140-1309-3.

⁷ GEVA, Benjamin. *Bank collections and payment transactions: comparative study of legal aspects*. New York: Oxford University Press, 2001, xliii, 575 p. ISBN 01-982-9853-6.

2. Druhy depozitních bankovních obchodů

V platném právním řádu České republiky je upravena celá řada depozitních bankovních obchodů. Jak již bylo zmíněno, tyto obchody lze rozdělit do tří skupin, přičemž v rámci těchto skupin můžeme rozeznávat více typů obchodů. V této části práce budou postupně rozebrány základy a některé vybrané aspekty nejdůležitějších typů obchodů z této oblasti. Není účelem a bohužel ani v možnostech této práce podat zcela vyčerpávající přehled.

2.1 Přijímání vkladů

2.1.1 Smlouva o běžném účtu

Běžný účet je jedním z nejzákladnějších a nejrozšířenějších depozitních bankovních obchodů vůbec. Běžný účet je často prvním produktem (obchodem), který klient uzavírá s bankou, prostřednictvím tohoto typu účtu pak také ve většině případů dochází k realizaci platebního styku. Na běžný účet jsou zpravidla navázány platební karty, formou podúčtu mohou být na běžný účet také navázány některé typy spořicích bankovních produktů.

Právní úprava smlouvy o běžném účtu je obsažena v Obchodním zákoníku, § 708 a následujících. Většina ustanovení má tzv. dispozitivní povahu, tedy je přípustné, aby se smluvní strany od obsahu odchýlili dohodou. Smlouva o běžném účtu patří mezi tzv. absolutní obchody⁸, závazkový vztah se tedy řídí úpravou obsaženou v Obchodním zákoníku bez ohledu na povahu účastníků smluvního vztahu. Občanský zákoník právní úpravu běžného účtu vůbec neobsahuje. V případě uzavření smlouvy mezi bankou a spotřebitelem je i přes tuto povahu obchodu nutné dodržovat veškeré požadavky stanovené právními předpisy na ochranu spotřebitele, tedy i těmi požadavky, které jsou obsaženy v Občanském zákoníku. Tuto povinnost stanoví § 262 odst. 4 Obchodního zákoníku.

Smlouvou o běžném účtu se zavazuje banka zřídit od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele, přijímat na zřízený účet peněžní prostředky, vyplácet z něj peněžní prostředky nebo z něj či na něj provádět jiné platební transakce.⁹

⁸ Toto zařazení vyplývá z § 261 odst. 3 Obchodního zákoníku

⁹ Definice běžného účtu obsažená v § 708 odst. 1 Obchodního zákoníku

Smlouva o běžném účtu je zpravidla zároveň také tzv. smlouvou o platebních službách (rámcovou smlouvou), jejíž právní úprava je obsažena v Zákoně o platebním styku. Obchodní zákoník ve svém § 708 odst. 3 stanoví výčet ustanovení Obchodního zákoníku, které se pro smlouvu o běžném účtu nepoužijí, podléhá-li zřizovaný účet zároveň úpravě podle Zákona o platebním styku. Výčet přitom zahrnuje prakticky všechna ustanovení o smlouvě o běžném účtu, která vůbec v Obchodním zákoníku jsou. Tento přístup k úpravě smluvního vztahu je v rámci našeho právního řádu poměrně neobvyklý. Právní úprava smlouvy o běžném účtu od přijetí Zákona o platebním styku není zcela jednotná, tento zákon přinesl výraznou změnu koncepce. Otázkou je, zda se jedná o nejlepší možné řešení.

Přestože tato práce je zaměřena na depozitní bankovní obchody a tedy primárně na vklady vložené na běžný účet, nikoliv na případný navazující platební styk, dle mého názoru se jedná o natolik propojené části bankovního produktu, že je jen těžko lze vnímat izolovaně a právní úpravu samostatně komentovat. V praxi si lze jen obtížně představit klienta banky, který by pro uložení svých finančních prostředků zvolil běžný účet a zároveň na tomto účtu neprováděl žádný platební styk. Vklady vložené na běžné účty u bank zpravidla nejsou úročeny vůbec, nebo jsou úročeny jen zcela minimální sazbou. Pokud má klient banky zájem o pouhé uložení a zhodnocení finančních prostředků, zcela jistě bude mít zájem zvolit depozitní produkt s vyšším úročením a dosáhnout tak vyššího zhodnocení vkladu. Proto je v této části práce zařazena také krátká kapitola o právní úpravě smlouvy o platebních službách ilustrující základy dopadu této úpravy úzce související s vklady.

Důležitou součástí smluv o běžném účtu jsou podmínky poskytování těchto účtů, zpravidla označované jako všeobecné obchodní podmínky. Tyto podmínky však nejsou ve většině případů všeobecnými obchodními podmínkami vypracovanými odbornými nebo zájmovými organizacemi ve smyslu § 273 Obchodního zákoníku a proto je třeba text všeobecných obchodních podmínek v těchto případech ke smlouvě přiložit a klienta banky s jejich zněním před podpisem smlouvy seznámit. Postačující přitom není informování klienta o podmínkách pro přijímání vkladů, poskytování úvěrů a dalších bankovních obchodů a služeb podle § 11 Zákona o bankách. Vzor všeobecných obchodních podmínek je vypracován Českou národní bankou, pouze tyto podmínky by při použití v praxi bylo možné považovat za obchodní podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi ve smyslu § 273 Obchodního zákoníku a odkazovat na ně bez dalšího.

2.1.2 Smlouva o vkladovém účtu

Právní úprava smlouvy o vkladovém účtu se řídí také právní úpravou obsaženou v Obchodním zákoníku, § 716 a následující. Stejně jako smlouva o běžném účtu patří mezi absolutní obchody a to se všemi důsledky, o kterých již bylo pojednáno v části týkající se smlouvy o běžném účtu.

Smlouvou o vkladovém účtu se zavazuje banka zříditi od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele a platit z peněžních prostředků na účtu úroky a majitel účtu se zavazuje vložit na účet peněžní prostředky, přenechat jejich využití bance na dobu určitou nebo na dobu neurčitou s předem stanovenou výpovědní lhůtou.¹⁰

Rozdíl mezi smlouvou o běžném účtu a smlouvou o vkladovém účtu spočívá v závazku banky platit z vložených peněžních prostředků úroky a závazku klienta banky ponechat vložené peněžní prostředky na účtu po sjednanou dobu.

Stejně jako v případě smlouvy o běžném účtu, i v tomto případě může nastat situace, kdy smlouva o vkladovém účtu je současně i smlouvou o platebních službách. Pro tento případ § 716 odst. 3 Obchodního zákoníku stanoví, že část právní úpravy zde obsažené se v takovém případě nepoužije. Narozdíl od smlouvy o běžném účtu si však lze snadno představit případ, kdy smlouva o vkladovém účtu není zároveň smlouvou o platebních službách.

Vklady na vkladových účtech lze dále rozdělovat na netermínované a termínované vklady, jednorázové vklady a vklady s postupnou splatností, vklady s výpovědní lhůtou a vklady bez výpovědní lhůty. Konkrétní bankovní produkty často kombinují nejrůznější prvky vkladů ve snaze vytvořit co nejatraktivnější nabídku, není tedy možné představit jednoduchý a úplný výčet typů vkladů, který by bylo možné použít pro klasifikaci všech produktů na trhu.

2.1.3 Právní úprava smlouvy o platebních službách

Jak již bylo řečeno, Zákon o platebním styku, implementující do našeho právního řádu požadavky stanovené mimo jiné ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES o platebních službách na vnitřním trhu a směrnici Evropského parlamentu a Rady č. 98/26/ES o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech a v systémech vypořádání obchodů s cennými

¹⁰ Definice smlouvy o vkladovém účtu obsažená v § 716 odst. 1 Obchodního zákoníku

papíry, zavádí nový pojem smlouvy o platebních službách¹¹. Zákon dále rozlišuje dvě varianty smlouvy o platebních službách a to rámcovou smlouvu a smlouvu o jednorázové platební transakci. Smlouva o platebních službách není dalším zvlášť upraveným smluvním typem. Základní obsah této smlouvy obsahuje § 74 Zákona o platebním styku, který stanoví, že smlouvou o platebních službách bude každá smlouva obsahující závazek k provádění platebních transakcí ve smlouvě jednotlivě neurčených (rámcová smlouva) nebo smlouva obsahující závazek provést jednotlivou platební transakci neupravenou rámcovou smlouvou.¹²

Právní úprava smlouvy o platebních službách obsažená v zákoně o platebním styku má přednost před obecnou právní úpravou vyplývající z Občanského nebo Obchodního zákoníku. Smlouva o platebních službách je právní pojem označující konkrétní smlouvu jakéhokoliv smluvního typu nebo nepojmenovaný smluvní typ, z nichž bude vyplývat závazek provést nebo provádět platební transakce, tj. závazek k poskytnutí platební služby.¹³

Právní úprava smlouvy o platebním styku stanoví práva a povinnosti uživatelů a poskytovatelů platebních služeb. Úprava obsažená v Zákoně o platebním styku je přitom velmi rozsáhlá a až na výjimky kogentní, určuje tedy z velké části obsah všech uzavíraných smluv. V některých případech je možné se od těchto ustanovení odchýlit, ale pouze ve prospěch uživatele platebních služeb. Vzhledem k tomu, že vztah mezi uživatelem a poskytovatelem platebních služeb lze jen těžko označit za rovný, ukládá Zákon o platebním styku poskytovateli platebních služeb řadu povinností, které mají tuto nerovnost částečně vyrovnat. Jde především o řadu informačních povinností, a to jak před uzavřením smlouvy, tak v průběhu smluvního vztahu. Rozsah poskytovaných informací se přitom liší podle toho, zda se jedná o rámcovou smlouvu, nebo o jednorázovou platební transakci. Dále se jedná také o odpovědnost poskytovatele platebních služeb za nesprávně provedené a neautorizované transakce. O některých dalších aspektech bude pojednáno dále v části zabývající se ochranou spotřebitele.

Právní úprava obsažená v zákoně o platebním styku tedy těsně souvisí s úpravou smlouvy o běžném účtu a společně ovlivňují podobu jednoho z nejfrekventovanějších bankovních produktů – běžného účtu. Tato skutečnost nevylučuje případnou existenci běžného účtu, který není určen k provádění platebního styku. Vzhledem k tomu, že finanční prostředky na běžném účtu

¹¹ Definice dle § 74 Zákona o platebním styku

¹² Definice dle § 74 Zákona o platebním styku

¹³ LIŠKA, Petr. Smlouva o platebních službách. *Obchodněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro obchodní právo a právo finančních trhů*. 2010, roč. 2010, č. 5, s. 125-132. ISSN 1803-6554.

zpravidla nebývají úročeny, lze si jen obtížně představit, proč by klient banky vkládal své finanční prostředky na neúročný běžný účet bez možnosti provádět platební styk. V takovém případě by se jevila mnohem logičtější úvaha klienta, který by vložil své peníze na úročný speciální účet, řídicí se právní úpravou smlouvy o vkladovém účtu. Stávající právní úprava je také poměrně nepřehledná a pro laika jen obtížně srozumitelná. I laická veřejnost by přitom měla být schopná dle mého názoru porozumět základům právní úpravy. Na jejich jednání tato úprava dopadá stejně jako na jednání banky. S ohledem na tyto skutečnosti se také ztotožňuji s názorem zákonodárce, který v připravené nové úpravě zvolil odlišný a o něco přehlednější přístup, tak jak je popsán níže.

2.1.4 Právní úprava smlouvy o běžném účtu a smlouvy o vkladovém účtu ve světle přijetí nového občanského zákoníku

Nový občanský zákoník, publikovaný ve sbírce zákonů pod č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „NOZ“), již nebude rozlišovat mezi právní úpravou smlouvy o běžném účtu a právní úpravou smlouvy o vkladovém účtu, ale obsahuje sjednocenou právní úpravu smluvního typu smlouvy o účtu. Tento přístup zákonodárce vychází mimo jiné z faktu, že právní úprava obou současných smluvních typů je v současnosti významně ovlivněna a sjednocena právní úpravou Zákona o platebním styku, tak jak bylo uvedeno a popsáno výše. Jako další důvod pro vhodnost sjednocení smluvního typu lze uvést, že „velká část právní úpravy je již v současnosti oběma smluvním typům společná, takže smlouva o vkladovém účtu je fakticky pouze určitou modifikací smlouvy o běžném účtu. Nejsou vyloučeny ani smlouvy, které v sobě kombinují prvky obou smluvních typů. Stávající právní úprava smlouvy o vkladovém účtu nemá převážně ani dispozitivní povahu a pouze výslovně uvádí, které různé eventuality mohou strany ve smlouvě upravit, což je nadbytečné.“¹⁴

Smlouva o účtu je v NOZ nově definována takto: „Smlouvou o účtu se ten, kdo vede účet, zavazuje zřídit od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele, umožnit vložení hotovosti na účet nebo výběr hotovosti z účtu nebo provádět převody peněžních prostředků z účtu či na účet.“¹⁵ Právní úprava vychází ze stávající úpravy obsažené v Obchodním zákoníku, opouští však označení strany

¹⁴ BERAN, Jiří. Platební styk ve světle nového občanského zákoníku. *Obchodněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro obchodní právo a právo finančních trhů*. 2012, roč. 2012, č. 2, s. 51-53. ISSN 1803-6554.

¹⁵ Definice obsažená v § 2662 NOZ

vedoucí účet pojmem banka, „neboť postavení určité osoby jako smluvní strany by nemělo být závislé na její regulaci z hlediska veřejného práva, což je přístup obvyklý i u ostatních smluvních typů“.¹⁶ Nepřebírá také ustanovení, která již v současnosti nejsou použitelná pro platební účty nebo mají pouze deklaratorní funkci.

Jako novinku zavádí NOZ nový smluvní typ, či spíše podtyp, a to smlouvu o jednorázovém vkladu. Smlouvou o jednorázovém vkladu se vkladatel zavazuje poskytnout příjemci vkladu pevný jednorázový vklad v určité výši a příjemce vkladu se zavazuje tento vklad přijmout, po zániku závazku jej vrátit a zaplatit vkladateli úrok.¹⁷ Jako základ této právní úpravy byla využita ustanovení Občanského zákoníku o vkladech, charakteristickým znakem tohoto typu vkladu je jeho jednorázovost.

Tato právní úprava se jeví jako systematičtější a přehlednější než právní úprava stávající. Nepředstavuje nutnost rozsáhlých a závažných úprav v současnosti bankami poskytovaných služeb, které by představovaly pro banky výraznou finanční a kapacitní zátěž. Přesto však čeká klienty i banky období hledání ideální aplikace práva v praxi, tvorba nové soudní judikatury a období určité „nejistoty“ před jejím vytvořením.

2.1.5 Vklady na vkladních knížkách

Právní úprava těchto vkladů je obsažena v Občanském zákoníku¹⁸. Na tuto úpravu pak navazuje vyhláška Ministerstva financí č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům, ve znění pozdějších předpisů. Využití těchto typů vkladů je v současnosti na ústupu, jejich popularita byla mnohem vyšší v minulosti. Jedná se o tradiční formu vkladu s poměrně dlouhou historií. Vklady na vkladních knížkách jsou pevně spojeny s knížkou ve své fyzické (papírové) podobě a při současném rozvoji technologií, elektronických a mobilních způsobů komunikace s bankou je jejich využití v této souvislosti omezeno až vyloučeno. Pro disponování s vloženými finančními prostředky je nutné vždy předložit příslušnou vkladní knížku. Proto dojde-li ke ztrátě, poškození či zničení vkladní knížky, je třeba přistoupit k umoření vkladní knížky v rámci umořovacího řízení. Umoření vkladní knížky provádí banka, která ji vydala, postupem podle vyhlášky č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům, ve znění pozdějších předpisů. Návrh na zahájení

¹⁶ *Nový občanský zákoník: Důvodová zpráva - konsolidovaná verze* [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁷ Definice obsažena v § 2680 NOZ

¹⁸ Úprava je obsažena v § 778 a následujících Občanského zákoníku

řízení může podat pouze vkladatel, případně jiná osoba mající právní zájem na umoření vkladní knížky. Ztrátu nebo zničení není přitom třeba jakkoli dokazovat. Nevýhodou umořovacího řízení je skutečnost, že v jeho průběhu není možné s vkladem jakkoli nakládat. Vklad je nedostupný pro jeho majitele po dobu několika měsíců, banka je totiž povinna po dobu dvou měsíců uveřejnit oznámení o tom, že se umořovací řízení koná.

Smlouva o vkladu vzniká mezi fyzickou nebo právnickou osobou (vkladatelem) a peněžním ústavem složením vkladu u peněžního ústavu a jeho přijetím peněžním ústavem¹⁹. Přijetí vkladu potvrdí peněžní ústav vkladní knížkou upravenou tak, aby z ní byla zřejmá výše vkladu, jeho změny a konečný stav.²⁰ Vkladní knížka je potvrzením *sui generis*. Přestože právní úprava vkladních knížek se do značné míry podobá právní úpravě cenných papírů, vkladní knížka cenným papírem není.

Podle ujednání banky a klienta je možné výplatu vkladu vázat (vinkulovat) na splnění určité podmínky, zpravidla na znalost hesla. Již zmíněná vyhláška č. 47/1964 Sb., rozeznává tři druhy vinkulace vkladů na vkladních knížkách. Jedná se o heslo, přivolení třetí osoby a skutečnost, o níž je jisté, že nastane²¹.

Podle současné právní úpravy již není možné vystavovat tzv. anonymní vkladní knížky, tedy provádět vklady, za jejichž majitele byla považována osoba, která vkladní knížku bance předložila. Všechny vkladní knížky musí být vystaveny pouze na jméno, klient a banka jsou povinni dostát všem požadavkům souvisejícím s identifikací a kontrolou klienta, tak jak bude rozebráno v následujících kapitolách. Z tohoto důvodu byl již také v NOZ vypuštěn institut umoření vkladní knížky, po zákazu anonymních vkladních knížek využití tohoto institutu ztratilo svůj smysl a umořovací řízení je pro řešení zničení a ztrát vkladních knížek zbytečně zdlouhavým a formalizovaným procesem.

2.1.6 Vklady na vkladních listech

Vkladní list je potvrzením vydaným bankou o pevném jednorázovém vkladu. Základní odlišností od vkladu na vkladních knížkách je proto pevnost a jednorázový charakter vkladu.²² Nakládání

¹⁹Podle úpravy obsažené v § 778 Občanského zákoníku

²⁰Podle úpravy obsažené v § 781 Občanského zákoníku

²¹Není možné vinkulovat vklad na splnění podmínky, o níž není jisté, zda vůbec nastane.

²²PLÍVA, Stanislav. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2009, str. 177, ISBN 978-807-3574-338.

s vkladem na vkladním listu je v porovnání s vkladními knížkami ještě více omezeno. Jednorázový vklad na vkladním listu nelze žádným způsobem navyšovat, stejně tak není možné jakkoli vybrat pouze část vloženého vkladu.

Vklady na vkladních listech se v současnosti velmi podobají vkladním knížkám, proto se právní úprava vkladních knížek přiměřeně použije i na ně. Vkladní list může svým vzhledem a formálními náležitostmi dodnes připomínat cenný papír, o cenný papír se však nejedná. V minulosti byl vkladní list za cenný papír považován, a to až do novely Občanského zákoníku provedené zákonem č. 367/2000 Sb., účinné od 1. ledna 2001. Před těmito změnami se právní úprava blížila naopak právní úpravě dluhopisů, v tomto čase by tedy bylo vhodné ji zařadit do druhé z v této práci vymezených skupin depozitních bankovních obchodů. Stejně jako v případě vkladní knížky je možné vystavit vkladní list pouze na jméno, nikoliv anonymně.

Jakkoli se tato úprava může jevit na první pohled jako velmi rigidní a nepraktická, vkladní listy mají na trhu v současnosti stále své využití a svou cílovou skupinu, především v rámci obchodního styku.

2.1.7 Stavební spoření a vklady v rámci stavebního spoření

Produkt stavebního spoření není pouhým vkladem finančních prostředků, ale komplexnějším produktem, který se skládá z přijímání vkladů, poskytování státní podpory účastníkům stavebního spoření a poskytování účelových úvěrů účastníkům. Právní úprava tohoto typu bankovního obchodu je obsažena v samostatném zákoně č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření, ve znění pozdějších předpisů.

Stavební spoření mohou nabízet pouze banky specializované na tento produkt na základě speciální licence – tzv. stavební spořitelny. Kromě stavebního spoření mohou tyto specializované banky provádět pouze činnosti výslovně uvedené v Zákoně o stavebním spoření.

Smlouva o stavebním spoření je vždy uzavírána se stavební spořitelnou. Smlouva musí obsahovat výši cílové částky, kterou může klient získat během trvání smluvního vztahu. Nejde přitom o maximum, které může klient svými vklady naspořit, ale o součet vkladů spolu se státní podporou, úroky z vkladů a úvěrem ze stavebního spoření.

Státní podpora stavebního spoření je institut, který byl vytvořen za účelem zvýšení atraktivnosti stavebního spoření, jeho pomocí je zvýšen výnos z tohoto typu depozitního bankovního obchodu.

Státní podpora je poskytována fyzickým osobám (účastníkům stavebního spoření) za splnění zákonných podmínek. Státní podporu může získat občan České republiky, občan Evropské unie, kterému byl vydán průkaz nebo potvrzení o pobytu na území České republiky a přiděleno rodné číslo příslušným orgánem České republiky a také fyzická osoba s trvalým pobytem na území České republiky a rodným číslem přiděleným příslušným orgánem České republiky²³. Státní podpora je poskytována ze státního rozpočtu České republiky formou záloh. Právníckým osobám, které by případně uzavřely stavební spoření, státní podpora poskytnuta nebude.

Státní podpora je účastníkům stavebního spoření vyplacena, pokud s vkladem nebylo po dobu pěti let nakládáno nebo pokud byl vklad po poskytnutí úvěru ze stavebního spoření použit na bytové potřeby. Pojem bytové potřeby je přitom vykládán poměrně široce, nejedná se pouze o samotné zakoupení bytu/domku, ale i o nejrůznější rekonstrukce a úpravy. V opačném případě ztrácí účastník stavebního spoření nárok na vyplacení státní podpory.

Díky výhodnosti stavebního spoření a státní podpoře bylo stavební spoření vždy velmi oblíbeným bankovním produktem. Jeho obliba však v souvislosti s jednotlivými legislativními změnami a snižováním státní podpory postupně klesá. Negativní reakci vyvolal především návrh na vysoké zdanění státní podpory.

V současné době prochází legislativním procesem návrh novely Zákona o stavebním spoření, který si mimo jiné klade za cíl umožnit nabízení stavebního spoření i nesespecializovaným bankovním subjektům, tedy univerzálním bankám a zakotvit účelovost státní podpory. Tento návrh prošel úspěšně dne 6.2.2013 prvním čtením v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, další osud této novely je však zatím nejistý.

²³ dle § 4 odst. 2 Zákona o stavebním spoření

2.2 Dluhové cenné papíry

Dluhové cenné papíry patří do druhé kategorie depozitních bankovních obchodů vymezených v předchozí části této práce. Na tyto obchody se nevztahují ustanovení Zákona o bankách o pojištění vkladů, o kterém bude pojednáno dále. Z tohoto důvodu je možné tento typ depozitních bankovních obchodů z hlediska klienta považovat za rizikovější, tento nedostatek je však zpravidla kompenzován vyšší výnosností těchto obchodů. Z dva základní druhy dluhových cenných papírů lze považovat bankovní dluhopisy a depozitní směnky.

2.2.1 Bankovní dluhopisy

Bankovní dluhopis je cenný papír, s nímž je spojeno právo majitele na splacení dlužné částky a povinnost banky jako emitenta toto právo uspokojit.²⁴ Základ právní úpravy je možné nalézt v Zákoně o CP, který upravuje obecně oblast cenných papírů, právní úpravu zde obsaženou pak konkretizuje Zákon o dluhopisech. Zákon o dluhopisech je v tomto případě *lex specialis* k Zákonu o CP.

Základními náležitostmi dluhopisů podle § 6 Zákona o dluhopisech jsou: údaje nutné k jednoznačné identifikaci emitenta dluhopisu, označení, že jde o dluhopis, identifikační označení podle mezinárodního systému číslování pro identifikaci cenných papírů, jmenovitá hodnota, výnos dluhopisu nebo způsob stanovení jeho výše, údaj o tom, kde se lze seznámit s emisními podmínkami, datum emise, způsob, místo a datum splacení dluhopisu a vyplacení výnosu dluhopisu, údaje nutné k jednoznačné identifikaci prvního vlastníka dluhopisu a podpis emitenta. Dluhopisy je možné vydávat v listinné i zaknihované podobě. Při vydávání bankovních dluhopisů banka připravuje již zmíněné emisní podmínky, které musí být před vydáním bankovních dluhopisů schváleny Českou národní bankou. Emisní podmínky obsahují řadu informací nezbytných pro uzavření a hladký průběh obchodu, především o vztahu banky vydávající dluhopisy a majitelů těchto dluhopisů, o emitující bance a o způsobu obchodování s dluhopisy.

Dluhopisy je možné vydávat s fixní i proměnlivou úrokovou sazbou, s různou délkou doby splatnosti, na jméno, na řad i na majitele. Bankovní dluhopis má svou nominální hodnotu, tržní

²⁴ REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovnictví*. Vyd. 4. Praha: Management Press, 2008, str. 153, ISBN 978-80-7261-132-4.

cenu (hodnotu stanovenou na burze) a emisní kurz. Tento typ bankovních obchodů patří svým charakterem k střednědobým až dlouhodobým obchodům. Pro banku je výhodný svou dlouhodobostí, finanční prostředky takto získané může banka využít k financování svých aktivních obchodů lépe než v případě vkladů splatných na viděnou. Pro klienta banky je pak tento typ vkladu výhodný svým zpravidla vyšším výnosem oproti jiným, méně vázaným typům vkladů. Navzdory výše uvedenému není využití bankovních dluhopisů nijak výrazněji rozšířeno v praxi. Vydávání bankovních dluhopisů podléhá poměrně přísným regulatorním požadavkům v porovnání s jinými typy depozitních bankovních obchodů, například s právní úpravou smlouvy o vkladovém účtu. Případný vyšší úrokový výnos je pak kompenzován řadou rizik, která účastníci takového obchodu podstupují. Mezi tato rizika patří úrokové riziko, inflační riziko, riziko likvidity nebo měnové riziko. Úrokové riziko spočívá v protichůdném chování úrokové míry bankovního dluhopisu a ceny bankovního dluhopisu. Pokud úroková míra stoupá, cena bankovního dluhopisu na trhu zpravidla klesá, a naopak. Inflační riziko spočívá ve skutečnosti, že při nákupu bankovního dluhopisu je investorem předpokládán určitý nárůst inflace na trhu. Pokud se situace na trhu výrazněji změní, výnos z bankovního dluhopisu klesá a v nejhorším případě může investor na dluhopisu i prodělat, nikoliv vydělat. Bankovní dluhopisy také přinášejí riziko omezené likvidity. Bankovní dluhopisy obchodované na slabém trhu mohou být prodány za nižší cenu, než by investor očekával. V důsledku toho se může investor dostat do problémů se svou likviditou a i se svou celkovou solventností. Měnové riziko se projeví v případě, kdy je bankovní dluhopis navázán na zahraniční měnu. Změny v kurzu mezi českými korunami a touto zahraniční měnou mohou negativně ovlivnit výsledný zisk z obchodu. Všechny tyto rizikové faktory jsou přitom obtížně předvídatelné a jednotlivým investorem či bankou neovlivnitelné.

I bankovní dluhopisy lze dělit dále na jednotlivé typy, zvláštními typy bankovních dluhopisů jsou tzv. podřízené bankovní dluhopisy. Podřízené bankovní dluhopisy jsou charakteristické tím, že v případě likvidace nebo insolvence dlužníka získá investor své prostředky teprve poté, co byly uspokojeny všechny ostatní nepodřízené závazky dlužníka z dluhopisů. Nároky na platbu z podřízených bankovních dluhopisů není také možné jakkoli započíst. Dalším zvláštním typem bankovních dluhopisů jsou tzv. doplňkové kapitálové dluhopisy. Ty banka vydává pouze v případě, že banka v příslušném období vykázala čistý zisk.

2.2.2 Hypoteční úvěr a hypoteční zástavní listy

Hypoteční úvěr je chápán v širším slova smyslu jako úvěr zajištěný zástavním právem k nemovitosti, v užším slova smyslu je pak chápán jako úvěr poskytnutý na investice do nemovitosti, který je zajištěn zástavním právem k této nebo i jiné nemovitosti.²⁵ I když je často pojem hypotéka v praxi používán jako kratší název pro hypoteční úvěr, ve skutečnosti se pojmem hypotéka rozumí samotné zástavní právo k věci.

Charakteristickým rysem hypotečního úvěru je mimo jiné jeho dlouhodobost. Pro takto dlouhodobé půjčky je nutné získávat i dlouhodobé zdroje – tyto zdroje se získávají především pomocí tzv. hypotečních zástavních listů. Jejich výhodou oproti ostatním způsobům získávání zdrojů je zpravidla nižší nákladnost pro banku. Hypoteční zástavní listy jsou zvláštním druhem bankovních dluhopisů, které mohou emitovat pouze banky se speciální licenci²⁶. Jejich základní odlišnost od ostatních bankovních dluhopisů spočívá v tom, že zdroje získané jejich emisí může banka použít výhradně k refinancování hypotečních úvěrů.²⁷ Jsou kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů nebo zajištěny zástavními právy k nemovitostem a v porovnání s ostatními bankovními dluhopisy je lze považovat za o něco méně rizikové.

Na hypoteční zástavní listy se vztahuje stejná právní úprava jako na ostatní bankovní dluhopisy, tedy úprava obsažená v Zákoně o CP a v Zákoně o dluhopisech. Zákon o dluhopisech obsahuje navíc také speciální úpravu týkající se hypotečních zástavních listů. Tato speciální úprava se zabývá především podmínkami stanovení zástavní hodnoty zastavovaných nemovitostí, řádným a náhradním krytím závazků a evidencí emitenta hypotečních zástavních listů o krytí souhrnu všech závazků z jím vydaných hypotečních zástavních listů v oběhu.

Hypoteční zástavní list je tedy zvláštním typem dluhopisu, který je dle § 28 Zákona o dluhopisech definován jako dluhopisy, jakož i obdobné cenné papíry představující právo na splacení dlužné částky vydávané podle práva cizího státu, jejichž jmenovitá hodnota a poměrný výnos jsou plně kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů nebo částí těchto pohledávek (řádné krytí) a popřípadě též náhradním způsobem podle tohoto zákona (náhradní krytí). Součástí názvu

²⁵ *Specializované bankovníctví*. 1. vyd. Praha: Bankovní institut, 1997, str. 158, ISBN 80-902-2432-6.

²⁶ Tuto licenci vydává Česká národní banka

²⁷ DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Linde, 2005, str. 447

Vysokoškolská učebnice (Linde). ISBN 80-720-1515-X.

musí být vždy označení „hypoteční zástavní list“, jiné cenné papíry toto označení nesmí obsahovat.

2.2.3 Depozitní směnky

Směnka je dlužnickým cenným papírem, který může být využíván jako prostředek platebního styku (především mezinárodního) a také jako prostředek obchodního nebo finančního úvěru. Právní řád České republiky rozlišuje v současnosti dva základní typy směnek a to směnku vlastní a směnku cizí. Zatímco směnka vlastní obsahuje bezpodmínečný slib výstavce zaplatit určitou částku, směnka cizí je bezpodmínečným příkazem zaplatit určitou částku. Tento příkaz směřuje vůči tzv. hlavnímu směnečnému dlužníkovi, tedy osobě odlišné od výstavce.

Depozitní směnka je typem směnky, její podstata spočívá v tom, že banka vystavuje ve prospěch klienta směnku vlastní a zavazuje se tak vyplatit oprávněnému majiteli směnky v době její splatnosti směnečnou částku. Depozitní směnka tedy není směnkou cizí. Klient získává směnku proti složení směnečné částky v bance.²⁸ Výstavcem směnky je vždy banka, tuto skutečnost můžeme proto uvést jako další znak odlišující depozitní směnky od ostatních směnek.

Jedná se o poměrně nerozšířený bankovní produkt v rámci České republiky. Těžiště jejich využití leží především v mezinárodních obchodních vztazích, kdy může být depozitní směnka jako převoditelný cenný papír využita k uhrazení závazku²⁹. Další výhodou depozitních směnek je o něco vyšší úročení vkladu, úrokový výnos se přitom zpravidla odvíjí od aktuální situace na mezibankovním trhu. Úrokový výnos z tohoto typu depozitního bankovního obchodu navíc nemusí být vždy zdaňován.

Depozitní směnka slouží k jednorázovému uložení finančních prostředků. Může být vystavena v českých korunách i v cizích měnách, v závislosti na obchodním rozhodnutí konkrétní banky. Stanovena je také zpravidla minimální hodnota vkladu. Klienti banky mají většinou možnost využít službu úschovy depozitní směnky u vystavující banky.

Právní úpravu depozitních směnek je možné nalézt v Zákoně o CP, který upravuje obecně oblast cenných papírů, právní úpravu zde obsaženou pak konkretizuje zákon č. 191/1950 Sb., zákon

²⁸ DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Linde, 2005, str. 453.

Vysokoškolská učebnice (Linde). ISBN 80-720-1515-X.

²⁹ V nabídce bankovních produktů se však může vyskytnout i nepřevoditelná depozitní směnka, v současnosti se takový produkt vyskytuje např. v nabídce Komerční banky (Depozitní směnka Tradingu)

směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon směnečný a šekový“). Tento zákon je ve speciálním vztahu k Zákonu o CP.

Jako nevýhoda či riziko směnek a tedy i depozitních směnek se může jevit poměrně přísná a formalistická úprava. Pokud směnka nesplňuje všechny zákonné požadavky na obsah a formu, nemůže být považována nejen za směnku, ale ani subsidiárně za žádný jiný druh cenného papíru³⁰. Některé drobné nedostatky směnek lze překonat pomocí právních doměnek. Tímto způsobem je například možné překlenout nedostatek směnky spočívající v neuvedení místa, kde má být ze směnky plněno. V případě depozitních bankovních obchodů (depozitních směnek emitovaných bankou) však toto riziko můžeme považovat za nižší v porovnání s jinými typy směnek. Depozitní směnky vydávané bankou jsou vydávány institucemi/profesionály specializujícími se na tento typ obchodování, jejich činnost navíc podléhá doзору České národní banky.

Základními náležitostmi depozitní směnky podle § 75 Zákona směnečného a šekového jsou: označení v textu listiny, že jde o směnku, bezpodmínečný slib zaplatit určitou peněžitou sumu, údaj o splatnosti a o místě, kde má být placeno, jméno toho, komu nebo na jehož řád má být placeno, datum a místo vystavení směnky a podpis výstavce.

Depozitní směnka je na trhu jako produkt nabízena jak podnikajícím subjektům, tak i fyzickým osobám – spotřebitelům. Vzhledem k minimální výši vkladů stanovených jednotlivými bankami působícími na českém trhu však nelze předpokládat rozsáhlejší využití depozitních směnek mezi spotřebiteli.

2.3 Přijetí úvěru bankou

Jak již bylo zmíněno, přijetí úvěru bankou je možné zařadit mezi depozitní bankovní obchody. V případě přijetí úvěru bankou se banka ocitá na netypické straně kontraktu (je dlužníkem a nikoliv věřitelem), bankovní obchod se v bilanci banky odrazí na straně pasiv. Tento druh depozitního bankovního obchodu není uzavírán bankou často, jde především o obchod uzavřený v rámci mezibankovního trhu. Základy právní úpravy smlouvy o úvěru jsou obsaženy rovněž v Obchodním zákoníku, stejně jako v případě smlouvy o běžném účtu nebo smlouvy o

³⁰ tzv. směnečná přísnost

vkladovém účtu jde o absolutní obchod. Občanský zákoník právní úpravu smlouvy o úvěru neobsahuje.

Smlouvou o úvěru se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.³¹

Vzhledem k tomu, že tento typ obchodu se v porovnání s jinými typy depozitních bankovních obchodů nevyskytuje v praxi příliš často, a také vzhledem k tomu, že rozbor tohoto typu obchodu by nutně musel zahrnovat detailní analýzu právní úpravy smlouvy o úvěru (zpravidla řazené mezi aktivní bankovní obchody), nebudeme se v této práci nadále zabývat touto speciální kategorií depozitních bankovních obchodů.

³¹ Definice je obsažena v §497 Obchodního zákoníku

3. Vliv Evropské unie na právní úpravu depozitních bankovních obchodů

Právní úprava depozitních bankovních obchodů v současnosti vychází ve velkém procentu z úpravy unijního práva. Mezi nejvýznamnější unijní předpisy, týkající se oblasti depozitních bankovních obchodů, patří Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES o platebních službách na vnitřním trhu, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/19/ES o systémech pojištění vkladů, ve znění směrnic Evropského parlamentu a Rady 2005/1/ES a 2009/14/ES, Nařízení Evropského parlamentu a Rady 1889/2005 o kontrolách peněžní hotovosti vstupující do Společenství nebo je opouštějící, Nařízení Evropského parlamentu a Rady 1781/2006 o informacích o plátcích doprovázejících převody peněžních prostředků, a další.

Jak je uvedeno v preambuli již zmíněné směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES, „pro vytvoření jednotného vnitřního trhu je nezbytné, aby byly zrušeny všechny vnitřní hranice, aby tak byl umožněn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu. Zásadní důležitosti proto nabývá řádné fungování jednotného trhu platebních služeb“.³² Tato skutečnost je významným hybatelem procesu stále se prohlubující evropské integrace. Smlouva o fungování Evropské unie uvádí ve svém článku 58 odst. 2, že „liberalizace bankovních a pojišťovacích služeb, které jsou spojeny s pohybem kapitálu, se uskuteční v souladu s liberalizací pohybu kapitálu.“ V případě bankovníctví proto není otázka svobodného pohybu uchopena jako otázka volného pohybu (bankovních) služeb, ale jako otázka volného pohybu kapitálu a s ním souvisejících otázek.

Evropská unie stále pokračuje v tvorbě legislativy dopadající na oblast bankovníctví a depozitních bankovních obchodů, svůj vliv tedy zřejmě hodlá v budoucnu spíše rozšiřovat. V současné době připravuje několik dalších návrhů směrnic a nařízení, především návrh nové směrnice Evropského parlamentu a Rady o prevenci využití finančních systémů k praní špinavých peněz a financování terorismu a také návrhy nové směrnice upravující hypoteční úvěry a hypotéky.

Na úrovni Evropské unie vzniká také řada orgánů a institucí, které se zabývají bankovníctvím a tedy i otázkami souvisejícími s oblastí depozitních bankovních obchodů. Existenci těchto subjektů lze vnímat velmi pozitivně, neboť dávají prostor pro komunikaci odborníků z jednotlivých oblastí bankovníctví, mohou svým hlasem přispět k vyšší kvalitě navrhovaných právních předpisů a v neposlední řadě také mohou pomoci při snaze jednotlivých bank vyhovět

³² Preambule Směrnice 2007/64/ES o platebních službách na vnitřním trhu

co nejefektivněji požadavkům nově přijímaných právních předpisů. Není účelem ani možností této práce podat jejich vyčerpávající přehled, pro ilustraci však níže uvedeme příklad takového subjektu. Zcela záměrně byl vybrán subjekt, který není orgánem Evropské unie a není ani výtvorem její iniciativy. Přesto, jak bude vysvětleno dále, takový typ subjektu působícího na úrovni Evropské unie může výrazně přispět k dalšímu vývoji nejen v oblasti depozitních bankovních obchodů.

3.1 European Banking Industry Committee

European Banking Industry Committee (EBIC) byla založena 15. ledna 2004. Jejím cílem je umožnit účastníkům bankovního trhu poskytnout kvalifikované poradenství a zajistit reprezentativní a koordinovaný pohled na proces přípravy, přijímání, provádění a prosazování právních předpisů Evropské unie v oblasti regulace finančního trhu. EBIC se svými názory podílí na návrzích právních předpisů Evropské unie, vyjadřuje se k aktuálním otázkám spojeným s tímto tématem a poskytuje konzultace ostatním institucím v této oblasti.

EBIC sdružuje evropské bankovní asociace s mandátem poskytovat poradenství a komplexní konzultace účastníkům finančního trhu a byla založena významnými členy bankovního sektoru: the European Banking Federation, the European Savings Banks Group, the European Association of Cooperative Banks, the European Mortgage Federation, the European Association of Public Banks a dalšími. EBIC sídlí v hlavním městě Belgie – v Bruselu. V rámci EBIC působí několik pracovních skupin, které se soustředí detailněji na jednotlivá vybraná témata.

EBIC se ve své činnosti snaží ve své činnosti zastupovat zájmy bank působících na evropském trhu a v rámci svých vyjádření prezentovaných k návrhům právních předpisů se snaží upozorňovat na možné negativní praktické dopady a předkládat návrhy alternativního přístupu. Tato iniciativa je velmi sledována a oceňována jednotlivými bankami, napomáhá také snížení nákladů bank na analýzu právních předpisů, kdy se banky mohou opřít o společně zvolený jednotný postoj.

EBIC není orgánem Evropské unie a není ani nijak vytvořena z iniciativy orgánů Evropské unie. Samy banky mají zájem na vytvoření tohoto typu organizací založených na dobrovolném členství a dobrovolném následování vytvořených doporučení a stanovisek, a to přestože EBIC sama o sobě nemá zákonodárnou iniciativu. Otázky řešené v tomto typu organizace jsou zásadními

otázkami, v rámci kterých je vhodné a účelné zaujmout společný koordinovaný postup. Takto sjednocený názor bankovního trhu je také brán v úvahu orgány se zákonodárnou iniciativou. V současné době se EBIC zabývá mimo jiné implementací nových regulatorních opatření, známých především pod souhrným názvem Basel III³³. Své připomínky předložila také k návrhu nové směrnice upravující oblast prevence legalizace výnosů z trestné činnosti nebo návrhům Evropské komise týkající se úpravy regulace běžných účtů. Přínos tohoto konkrétního subjektu a i obecně tohoto typu subjektů lze proto zhodnotit jako velmi pozitivní.

³³ Basel III přináší mimo jiné zprísnění požadavků na kapitálovou přiměřenost bank nebo zkvalitnění bankovního dohledu

4. Ochrana spotřebitele

4.1 Ochrana spotřebitele

Ochrana spotřebitele je důležitým tématem, které se postupně začalo rozvíjet od 70. a 80. let minulého století. V roce 1985 přijala OSN rezoluci obsahující základní doporučení na ochranu spotřebitele. Současným trendem je zvyšování standardů ochrany spotřebitele jako slabší strany obchodního vztahu, sjednocování a prohlubování této ochrany na unijní úrovni. Ochrana spotřebitele obecně spadá do oblasti tzv. sdílených pravomocí Evropské unie³⁴, převažujícím nástrojem regulace jsou směrnice Evropské unie. Při vydávání aktů Evropské unie v oblasti sdílených pravomocí je nutné postupovat v souladu s principy subsidiarity a proporcionality, tedy přijímat opatření na unijní úrovni pouze v případě, kdy není možné odpovídajících výsledků dosáhnout na úrovni členských států v rámci jednotlivých národních zákonodárství.

V rámci odborné diskuze k aktuálním konzultacím, zprávám a návrhům Evropské komise, vyjádřila mimo jiné EBIC názor, že další zvyšující se regulace bankovních účtů na úrovni Evropské unie není nejvhodnějším nástrojem regulace a nebude přispívat k žádoucímu cíli - zkvalitnění poskytovaných spotřebitelských produktů a služeb. Podle European Banking Industry Committee response to the European Commission consultation on bank accounts ze dne 12. června 2012, týkající se návrhu Evropské komise pro zpřísnění pravidel pro bankovní poplatky představuje směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES solidní základ pro zlepšování transparentnosti a porovnatelnosti bankovních poplatků. Dosud přijaté právní předpisy by měly mít šanci uplatnit se v dlouhodobějším horizontu a členské státy by měly mít dostatek času jak pro přijetí veškerých nutných implementačních kroků, tak pro přijetí vlastních národních předpisů.³⁵ Za zmínku stojí také skutečnost, že rychle se měnící a vyvíjející legislativa nutí banky k neustálému přizpůsobování procesů, systému a strategií, což v konečném důsledku představuje nemalé finanční náklady. Efektivní regulace by přitom dle mého názoru měla být stabilní, předvídatelná a také vymahatelná. Rychle změny legislativy a regulace trhu však vedou spíše k opaku, destabilizují, je obtížné je předvídat a rychle se adaptovat. V této oblasti je proto zcela

³⁴ Článek 4 Smlouvy o fungování Evropské unie

³⁵ European Banking Industry Committee response to the European Commission consultation on bank accounts. *European Banking Industry Committee* [online]. 12.6.2012. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://www.eubic.org/Position%20papers/12.6.12_EBIC%20response%20to%20the%20European%20Commission%20consultation%20on%20bank%20accounts.pdf

jistě prostor pro další zamyšlení se nad tím, zda se současný vývoj ubírá skutečně správným směrem.

Základy harmonizace právní úpravy ochrany spotřebitele jsou obsaženy ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku, směrnici Rady 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, směrnici Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavíraných na dálku, směrnici Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu a dalších předpisech.

Samotná směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES rozděluje uživatele platebních služeb do kategorií právě s ohledem na problematiku ochrany spotřebitele. Spotřebitelé jsou v rámci uživatelů platebních služeb členěni do zvláštní kategorie s vyšším stupněm ochrany oproti ostatním uživatelům. Tato směrnice už ve své preambuli výslovně stanoví, že „spotřebitelé by měli být chráněni proti nepoctivým a klamavým praktikám“ a „že spotřebitel by měl mít právo obdržet zdarma relevantní informace, než bude zavázán jakoukoli smlouvou o platebních službách“.

Na banky je v případě poskytování služeb spotřebitelům kladena zvýšená zátěž v oblasti informačních povinností. Banka tyto povinnosti snáší v okamžiku nabízení svých produktů prostřednictvím reklamy, v rámci poskytování informací spotřebiteli před uzavřením smluvního vztahu i v průběhu smluvního vztahu. Obecný rámec ochrany spotřebitele v oblasti reklamy je obsažen v zákoně č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon o ochraně spotřebitele“) a samozřejmě také v zákoně č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy, ve znění pozdějších předpisů. Specifické nároky jsou dále kladeny na banky především v případě veřejné nabídky investičních cenných papírů, speciální úpravu reklamy obsahuje také zákon č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, ve znění pozdějších předpisů. Samotný Zákon o platebním styku překvapivě žádnou úpravu reklamy platebních služeb neobsahuje. Vedle zákonné úpravy existuje v současnosti i několik dobrovolných Etických kodexů v této oblasti, např. Etický kodex České bankovní asociace. Dohled nad dodržováním zákonné úpravy v této oblasti vykonává Česká národní banka.

Zákon o platebním styku stanoví povinnosti poskytovatele platebních služeb před uzavřením obchodu, rozlišuje se přitom situace před uzavřením rámcové smlouvy a situace před uzavřením

smlouvy o jednorázové platební transakci. Tato ustanovení mají v případě uzavírání těchto smluv se spotřebiteli kogentní povahu, nelze se tedy od nich odchýlit. Smyslem těchto ustanovení je snaha poskytnout uživateli platební služby dostatek informací o poskytovateli i službě samotné, tak aby mohl zodpovědně zvážit vhodnost nabídky. Zamýšlený cíl této úpravy lze tedy hodnotit pozitivně, částečně však zůstává otázkou výsledný efekt těchto ustanovení v praxi. Spotřebitelé ne vždy přistupují zcela zodpovědně k těmto otázkám a tak i dobře míněná snaha se v praktických případech může minout účinkem.

Zákon o platebním styku stanoví také informační povinnosti poskytovatele v průběhu smluvního vztahu. Banka je povinna poskytovat mimo jiné informace o provedených platbách či lhůtách pro provedení transakcí. Tyto informace jsou však poskytovány na žádost uživatele platební služby, nikoliv automaticky jako v případě informací poskytovaných před uzavřením smlouvy. Žádost však nemusí mít nutně jen písemnou podobu, může být podána i ústně nebo některou z forem komunikace na dálku. Toto je jedna ze zásadních odlišností mezi oběma druhy poskytování informací.

Zákon o platebním styku klade důraz na to, aby měl uživatel v kterékoli fázi smluvního vztahu s poskytovatelem dostatek relevantních informací o obsahu smluvního vztahu mezi ním a poskytovatelem.³⁶

4.2 Basic payment account directive

Mezi současné iniciativy Evropské unie patří tvorba směrnice, která by stanovila za určitých podmínek povinnost banky poskytující své služby v některém z členských států otevřít běžný účet klientovi, který o to požádá. Takto formulovaná povinnost by přitom představovala zásah do principu smluvní volnosti. V České republice dosud není zakotvena povinnost otevření běžného účtu všem osobám, které o jeho založení požádají. Evropský parlament v červnu 2012 ve své zprávě ze dne 8. 6. 2012 žádá Evropskou komisi o vytvoření návrhu směrnice, která by zajistila přístup k běžným účtům („basic payment accounts“) všem spotřebitelům legálně pobývajícím na území Evropské unie a právo všech spotřebitelů na otevření tohoto typu účtu. Vedení tohoto účtu by podle zprávy Evropského parlamentu nemělo být zpoplatňováno žádnými poplatky a měl by

³⁶ *Zákon o platebním styku: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xvi, 676 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-807-4003-691.

být schopen poskytovat všechny běžné funkce, jako je odesílání a přijímání plateb, výběry hotovosti z účtu, zasílání pravidelných měsíčních výpisů z účtu a další. Jak uvádí zpráva Evropského parlamentu ve svém úvodu, sedm procent dospělé populace v Evropské unii, tedy přibližně 30 miliónů lidí, nemá v současnosti žádný bankovní účet.³⁷ Snaha orgánů Evropské unie směřuje proto k tomu, aby i tato část dospělé populace v rámci Evropské unie bankovní účty měla. Nedostatek této teorie lze spatřovat v tom, že ne všichni tito lidé nemají běžný účet v bance proto, že ho mít nemohou, ale také třeba proto, že ho z nejrůznějších důvodů mít nechtějí. I když v současné době není k dispozici veřejně dostupný průzkum na toto téma, tato úvaha se jeví jako velmi pravděpodobná. Případné stanovení plošné povinnosti vlastnit běžný účet v bance by přitom znamenalo zásah do svobodného rozhodování jednotlivce a nebylo by jej možné označit za pozitivní krok ve vývoji společnosti. Určité pozitivum případného zavedení plošné povinnosti by bylo možné spatřovat v oblasti prevence legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, tento aspekt však podle mého názoru nevyvažuje v žádném případě negativa která by z tohoto přístupu vzešla.

4.3 Ochrana spotřebitele v Občanském zákoníku a její aplikace na depozitní bankovní obchody

Ochrana spotřebitele je v současnosti obsažena v řadě právních předpisů. Především je třeba uvést právní úpravu spotřebitelských smluv obsaženou v páté hlavě Občanského zákoníku. Použití Občanského zákoníku pro závazkové vztahy jinak upravené Obchodním zákoníkem výslovně stanoví § 262 odst. 4 Obchodního zákoníku.

Spotřebitelskými smlouvami jsou smlouvy kupní, smlouvy o dílo, případně jiné smlouvy, pokud smluvními stranami jsou na jedné straně spotřebitel a na druhé straně dodavatel. Dodavatelem je osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy jedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. Spotřebitelem je fyzická osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého

³⁷ EUROPEAN PARLIAMENT. REPORT with recommendations to the Commission on Access to Basic Banking Services [online]. 8.6.2012. [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONGML%2bREPORT%2bA7-2012-0197%2b0%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fEN>

povolání.³⁸ Tato úprava je tedy obecná a použije se na všechny výše zmíněné vztahy, tedy i na depozitní bankovní obchody, jejichž smluvní stranou je spotřebitel. Pro depozitní bankovní obchody, jejichž smluvní stranou spotřebitel není, se tato úprava samozřejmě neaplikuje.

Kromě obecné úpravy spotřebitelských smluv obsahuje Občanský zákoník také speciální úpravu smluv o finančních službách uzavíraných na dálku. Za smlouvu o finančních službách jsou v tomto případě považovány smlouvy týkající se bankovních, platebních, úvěrových nebo pojistných služeb, smlouvy týkající se penzijního připojištění, smlouvy týkající se investičních služeb a smlouvy týkající se obchodů na trhu s investičními nástroji. V případě pochybností se má za to, že za smlouvu o finančních službách se pro účely smluv uzavíraných na dálku vždy považuje smlouva uzavíraná v rámci předmětu podnikatelské činnosti podle první věty, kde na straně dodavatele vystupuje banka, pobočka zahraniční banky, devizové místo, instituce elektronických peněz, stavební spořitelna, spořitelni nebo úvěrní družstvo, pojišťovna, pojišťovací zprostředkovatel, pojišťovací makléř, pojišťovací agent, obchodník s cennými papíry, penzijní fond, investiční společnost, investiční fond, organizátor regulovaného trhu nebo investiční zprostředkovatel, nebo zahraniční osoba s obdobným předmětem podnikání.³⁹

Banka v takovém případě musí splnit řadu dodatečných, především informačních povinností. Spotřebiteli musí být poskytnuty poměrně detailní informace o smluvním partnerovi (bance), o finanční službě, která mu má být poskytnuta, o možnosti odstoupit od uzavřené smlouvy, o rozhodném právu, případném garančním fondu a řadě dalších skutečností. Důkazní břemeno je přitom vždy na straně banky. Nesplnění informačních povinností však nemá za následek neplatnost smlouvy jako takové, pouze je prodloužena lhůta, ve které má spotřebitel právo odstoupit od smlouvy a to na tři měsíce.

4.4 Samostatný odbor ochrany spotřebitele ČNB

Začátkem roku 2008 nabyt účinnosti zákon č. 36/2008 Sb., který novelizoval mimo jiné zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „Zákon o ČNB“) a Zákon o ochraně spotřebitele. Na základě této novely Česká národní banka vykonává v rámci oblasti ochrany spotřebitele dohled nad dodržováním povinností a pravidel pro informování

³⁸ Definice je obsažena v § 52 Občanského zákoníku

³⁹ dle úpravy v § 54a Občanského zákoníku

spotřebitele o ceně služeb poskytovaných bankami a dalšími institucemi a o způsobu jejich stanovování, nad dodržováním zákazu diskriminace spotřebitele, nad dodržováním zákazu nekalých obchodních praktik a také nad dodržování povinností stanovených občanským zákoníkem pro uzavírání smluv o finančních službách uzavíraných na dálku, tedy uzavíraných prostřednictvím telefonu, internetu, emailu či faxu. Dohled v této oblasti je vykonáván nad vybranými institucemi v rozsahu stanoveném Zákonem o ČNB a subjekty, kterým ČNB uděluje povolení podle zvláštních právních předpisů.

Na porušení povinností a pravidel může spotřebitel upozornit Samostatný odbor ochrany spotřebitele písemně prostřednictvím interaktivního webového formuláře, emailem nebo v listinné podobě. Podání spotřebitele je přijato a prošetřeno, v případě zjištěného porušení právních předpisů ze strany dohlížené instituce je Česká národní banka oprávněna uložit dohlížené instituci opatření k nápravě situace a samozřejmě sankce. Charakter nápravných opatření i možná výše sankce se odvíjí od konkrétního porušení a právní úpravy, která se regulací případu zabývá.

5. Finanční arbitr

5.1 Finanční arbitr a jeho působnost

Finanční arbitr je mimosoudním orgánem řešení vybraných sporů mezi klienty banky a bankou v rámci jeho vymezené působnosti. Institut finančního arbitra byl založen zákonem č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů, a vznikl k 1. lednu 2003. Zákon o finančním arbitrovi byl přijat do našeho právního řádu na základě směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/5/ES o přeshraničních převodech, především jejího článku 10⁴⁰. Požadavkem Evropské unie bylo zajištění možnosti mimosoudního řešení sporů spotřebitelů v oblasti platebního styku. Finanční arbitr je volen spolu se svým zástupcem Poslaneckou sněmovnou ČR na pět let. Poslanecké sněmovně ČR také odpovídá za výkon své funkce.

Finanční arbitr je v oblasti depozitních bankovních obchodů oprávněn k rozhodování sporů mezi poskytovateli a uživateli platebních služeb při poskytování platebních služeb, pokud by jinak k rozhodování tohoto sporu byla dána příslušnost a pravomoc českého soudu. Řízení před finančním arbitrem lze zahájit pouze na návrh uživatele platebních služeb (klienta banky). Poskytovatelem platebních služeb v České republice nejsou samozřejmě pouze banky, ale pro účely této práce budou ostatní poskytovatelé ponecháni stranou. Finanční arbitr je tedy oprávněn rozhodovat pouze v určité omezené části depozitních bankovních produktů, zcela mimo dosah jeho působnosti zůstává například celá oblast stavebního spoření a hypotečních zástavních listů.

Jak vyplývá z vyjádření finančního arbitra dostupného na jeho oficiálních webových stránkách⁴¹, svou příslušnost k rozhodování sporů se snaží chápat maximálně široce a rozhoduje nejen spory vzniklé přímo při provádění platebního styku, ale i spory vzniklé v příčinné souvislosti s poskytováním platební služby, přestože se bezprostředně netýkají platební služby samotné. Opačný výklad by dle vyjádření finančního arbitra vedl k nepřiměřenému omezení působnosti arbitra a tím i k nenaplnění účelu, pro který byl tento institut v českém právním řádu zřízen.⁴²

Toto vyjádření plně koresponduje s trendem postupného rozšiřování působnosti finančního arbitra, naposledy v souvislosti se zákonem č. 180/2011 Sb., kdy bylo do působnosti finančního

⁴⁰ Tato směrnice je nyní nahrazena směrnicí 2007/65/ES, která obdobný požadavek zakotvuje ve svém článku 83

⁴¹ Platební služby. *Kancelář finančního arbitra* [online]. [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: <http://www.finarbitr.cz/cs/platebni-sluzby.html>

⁴² Platební služby. *Kancelář finančního arbitra* [online]. [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: <http://www.finarbitr.cz/cs/platebni-sluzby.html>

arbitra přidáno i rozhodování sporů v oblasti spotřebitelských úvěrů a vybraných investičních fondů nabízených spotřebitelům. Z hlediska spotřebitelů a dalších uživatelů platebních služeb se jedná jednoznačně o pozitivní trend. Klasická soudní ochrana může z pohledu této skupiny uživatelů platebních služeb být neefektivní, nákladnou a zdlouhavou záležitostí. Tato skutečnost může být pro nespokojeného klienta odrazující. Otázkou zůstává, zda narůstající míra působnosti finančního arbitra spolu s postupně se zvyšující informovaností o této alternativě nakonec nepovede k zahlcení institutu agendou a v konečném důsledku k snížení rychlosti a kvality rozhodování. Odpověď na tuto otázku však může přinést pouze vývoj v následujících letech.

5.2 Řízení před finančním arbitrem

Řízení před finančním arbitrem je, jak již bylo řečeno, alternativou řízení před soudem. Výhodou řízení před finančním arbitrem je především jeho rychlost, specializovanost a také nižší náklady. Řízení je bezplatné, při jeho zahájení není požadováno zaplacení jakékoli obdoby soudního poplatku. Ve věci je rozhodováno nálezem finančního arbitra, nález je vydán do třiceti a v případě složitějších kauz do šedesáti dnů od zahájení řízení. Charakteristická je také nerovnost mezi účastníky řízení, kdy se banka ocitá v méně výhodném postavení. Arbitr je povinen rozhodovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, nestranně, spravedlivě a bez průtahů a pouze na základě zjištěných skutečností⁴³. Finanční arbitr je přitom oprávněn aktivně sám opatřovat důkazy a není vázán pouze návrhem na zahájení řízení. Tento požadavek se jeví logickým vzhledem k tomu, že řízení je možné zahájit pouze na návrh uživatele platebních služeb, který není odborníkem na tuto značně složitou problematiku a nemusí být v jeho možnostech a schopnostech podat kompletní návrh včetně všech důkazů, které si nemusí být ani schopen opatřit. Zvláště pak tato skutečnost platí v oblasti zahraničních plateb.

§ 21 Zákona o finančním arbitrovi pak upravuje „pomoc“ finančního arbitra navrhovateli, když stanoví, že „arbitr poskytuje navrhovatelům na jejich žádost pomoc v souvislosti se zahájením řízení, zejména při sepsání, podání nebo doplnění návrhu, a kdykoli v průběhu řízení. O možnosti poskytování této pomoci a o postupu navrhovatelů v řízení podle tohoto zákona arbitr vhodným způsobem informuje veřejnost“. Jde o jinak v našem právním řádu neobvyklou situaci, kdy osoba rozhodující spor je ze zákona povinna aktivně pomáhat ve sporu jedné ze stran. Navrhovatel bez

⁴³ Dle úpravy obsažené v § 12 odst. 1 Zákona o finančním arbitrovi

právního vzdělání se tedy může řízení účastnit sám bez jinak před soudem potřebné právní pomoci.

Finanční arbitr rozhoduje ve věci samé nálezem. Přitom je mu zákonem uložena povinnost rozhodnout do 30 dnů od zahájení řízení, ve složitých případech do 60 dnů, bez zbytečného odkladu. Opravným prostředkem proti nálezu je pak možnost podání námitek do 15 dnů od doručení písemného vyhotovení nálezu. O těchto námitkách však rozhoduje znovu finanční arbitr, opravný prostředek v tomto případě nemá devolutivní účinek. Nález finanční arbitr potvrdí nebo změní. Nezávislost finančního arbitra je nezbytným předpokladem pro naplnění požadavků evropské směrnice i pro zachování podstaty a smyslu institutu. Přesto však opravný prostředek spočívající plně v autoremeduře může vzbuzovat pochybnosti a dostatečným přezkoumáním případu. Tento postup klade mimořádně vysoké nároky na osobu finančního arbitra. Případný přezkum rozhodnutí soudy, Českou národní bankou či jinými institucemi by však šel zcela proti smyslu nezávislosti finančního arbitra. Jako možné řešení se proto jeví zřízení rozkladové komise v rámci kanceláře finančního arbitra. Finanční arbitr by v rámci tohoto řešení v souladu se zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, nebyl vázán názorem rozkladové komise, její případný odlišný pohled na věc by mu však mohl pomoci k zvážení alternativního pohledu na příslušný případ.

Průběh řízení je upraven částečně přímo v Zákoně o finančním arbitrovi, zbytek potřebné právní úpravy je obsažen ve správním řádu. Řízení se proto svou povahou blíží spíše správnímu řízení a nikoliv řízení rozhodčímu ve smyslu zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení, ve znění pozdějších předpisů. Jde o specifický druh řízení, nepodobný jiným druhům řízení v našem právním řádu.

6. Pojištění vkladů

6.1 Systém pojištění vkladů obecně

Součástí vyspělých bankovních systémů je v současnosti systém pojištění vkladů klientů banky. Podstatou pojištění vkladů je záruka určitého fondu, že klient – majitel vkladu bude v případě neschopnosti banky vyplatit vklady odškodněn dle stanovených pravidel z tohoto fondu.⁴⁴

Smyslem pojištění vkladů je především ochrana vkladů drobných střadatelů, kteří jsou v důsledku infomační nerovnováhy a své nezkušenosti zřejmě nejvíce ohroženými klienty. Z tohoto pohledu je pro tento typ klientů systém pojištění vkladů jednoznačně výhodou. Naopak za negativní dopad lze označit skutečnost, že současný standard ochrany vkladů chrání klienty bank bez rozdílu a nenutí je při umísťování finančních prostředků na trhu k obezřetnému chování. Klient není nucen zabývat se stabilitou banky, pouze upřednostňuje vyšší výnos (vyšší úročení vkladu). Dalším cílem pojištění vkladů je pak zamezení vzniku situace známé jako „run na banku“, tedy situace, kdy velké procento vkladatelů banky začne požadovat výplatu svých vkladů v obavě o bezpečí svých vkladů a likviditu banky.

V rámci Evropské unie je systém pojištění vkladů regulován unijním právem (směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/19/ES o systémech pojištění vkladů, ve změně směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/1/ES a 2009/14/ES), které zavádí minimální standard ochrany vkladů v rámci Evropské unie. Ve zbylých aspektech je ponecháno na úvaze členských států, jakým způsobem bude pojištění vkladů zabezpečeno a jakou konkrétní podobu bude systém fondu či fondů poskytujících záruku mít. Státy Evropské unie uplatňují tzv. explicitní systém pojištění vkladů⁴⁵, který se vyznačuje v právním řádu zakotveným limitem pro výplatu náhrad. Pojištěny nejsou všechny druhy vkladů bez omezení. V průběhu posledních let je Evropskou Unií rozsah povinně chráněných vkladů postupně rozšiřován, z částky ve výši 20 000 EUR byl zvýšen nejprve na 50 000 EUR a následně na 100 000 EUR. Otázkou zůstává, zda se jedná stále ještě o jednoznačně pozitivní trend. V souvislosti s již zmíněným vývojem ochrany spotřebitele vzniká na bankovním retailovém trhu početná skupina klientů, jejichž právní ochrana je nejen v oblasti

⁴⁴ DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Linde, 2005, 681 s.

Vysokoškolská učebnice (Linde). ISBN 80-720-1515-X.

⁴⁵ JUROŠKOVÁ, Lenka. *Bankovní regulace a dohled*. Praha: Auditorium, 2012, str. 37, Studie (Auditorium). ISBN 978-808-7284-261.

pojištění vkladů natolik vysoká, že může způsobit oslabení či ztrátu motivace k obezřetnému chování a snaze o pochopení některých aspektů uzavíraných obchodů. Množství klientům poskytovaných informací a dokumentů se stává natolik zahlcujícím, že v extrémních případech může vést až k dezorientaci klienta-spotřebitele nebo ke ztrátě zájmu o informace jako takovému. Odborná literatura v rámci tématu pojištění vkladů přichází s pojmenováním dvou negativních jevů spojených s povinným pojištěním vkladů – tzv. morální hazard a tzv. negativní výběr. Morální hazard spočívá ve zvyšování rizikovosti operací ze strany vkladatelů i bank (vkladatel nepotřebuje rozlišovat mezi „dobrou“ a „špatnou“ bankou, nezajímá se o její důvěryhodnost), nepříznivý výběr pak spočívá v růstu pravděpodobnosti vstupu rizikových subjektů do bankovníctví.⁴⁶ Za řešení této situace by pak mohlo být považováno snížení současného vysokého standardu ochrany vkladatelů. Část odborné literatury však tento přístup považuje za vzdálený realitě s odkazem na skutečnost, že od vkladatele nelze s ohledem na tzv. informační asymetrii požadovat relevantní hodnocení úrovně rizika podstupovaného bankami, neboť jde o velmi náročný úkol vyžadující vysoký stupeň odbornosti.⁴⁷ Jako určitý kompromis mezi oběma těmito přístupy by se mohlo jevit řešení založené na selektování vkladatelů do skupin podle předpokládané schopnosti zhodnotit úroveň rizika. Stanovení kritérií pro tuto selekci by mohlo zohledňovat například skutečnost, zda se jedná o vkladatele – spotřebitele či nikoliv.

6.2 Pojištění vkladů v České republice

Pojištění vkladů v České republice je upraveno Zákonem o bankách, § 41a a následujícími. Do našeho právního řádu bylo zavedeno poprvé novelou č. 156/1994 Sb., a následně doplňováno a rozšiřováno dalšími novelami.

Zákonem o bankách je zřízen Fond pojištění vkladů. Fond pojištění vkladů je právnickou osobou zapisovanou do obchodního rejstříku, není státním fondem a slouží výlučně k poskytování náhrad za pohledávky z vkladů. Fond pojištění vkladů je řízen pětičlennou správní radou, kterou jmenuje a odvolává ministr financí. I když sám pojem pojištění vkladů nabízí myšlenku souvislosti

⁴⁶ REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. Vyd. 4. Praha: Management Press, 2008, 627 s. ISBN 978-80-7261-132-4.

⁴⁷ JUROŠKOVÁ, Lenka. *Bankovní regulace a dohled*. Praha: Auditorium, 2012, str. 36, Studie (Auditorium). ISBN 978-808-7284-261.

s oborem pojišťovacího práva, Zákon o bankách výslovně stanoví, že na pojištění pohledávek z vkladů se nevztahují zvláštní předpisy o pojišťovnictví.⁴⁸

Členy Fondu pojištění vkladů jsou povinně všechny banky a pobočky zahraničních bank působící na našem území s výjimkou poboček zahraničních bank, pokud úmysl nezúčastnit se oznámí České národní bance a současně prokáží, že jsou účastny na jiném systému pojištění vkladů, který zaručuje oprávněným osobám (vkladatelům) nejméně stejný standard ochrany, jaký je požadován právem EU. Tato možnost je jim poskytnutá § 411 Zákona o bankách.

Výši povinných příspěvků do Fondu pojištění vkladů stanoví Zákon o bankách. Roční příspěvek banky do Fondu pojištění vkladů činí 0,1% z průměru objemu pojištěných pohledávek za předchozí rok, včetně úroků. Výpočet se provádí v české měně. U pohledávek z vkladů vedených v cizí měně se pro přepočítání použije kurz devizového trhu vyhlášený Českou národní bankou ke dni, ke kterému je prováděn výpočet.⁴⁹ Příspěvek do Fondu pojištění vkladů je banka povinna uhradit za předchozí kalendářní rok nejpozději do 31. ledna běžného roku, hradí se v českých korunách.⁵⁰ Financování Fondu pojištění vkladů je tedy zabezpečeno prostřednictvím modelu průběžného financování, další příjmy získává Fond pojištění vkladů z výnosů svých investic, případných úvěrů, dotací a ziskat je může také z případných výtěžků z ukončených likvidačních a insolvenčních řízení vedených proti bankám.

Jak již bylo zmíněno, pojištěny nejsou všechny vklady, ale pouze jejich určitá (nikoliv malá) část. Pojištěny jsou všechny vklady na účtech a vkladních knížkách, vklady potvrzené vkladovým certifikátem nebo jiným dokumentem. Pojištěny jsou nejen vklady v české měně, ale i v dalších cizích měnách. Samotná náhrada je pak ale vyplácena pouze v české měně. Pojištění vkladů se nevztahuje na vklady bank a jiných finančních institucí, státních fondů a zdravotních pojišťoven. Pojištěny nejsou také vklady na depozitních směnkách a jiných cenných papírech, bez ohledu na osobu vkladatele. Náhrada vkladu také nebude poskytnuta vkladatelům se zvláštním vztahem k bance⁵¹ a u vkladů, u kterých byl pravomocným rozsudkem prokázán původ v trestné činnosti. Pojištění je také limitováno maximální výší vkladu. Jak již bylo uvedeno výše, v průběhu posledních let v důsledku vlivu legislativy Evropské unie tato částka stoupala. V současnosti činí

⁴⁸ Dle úpravy obsažené v § 41a Zákona o bankách

⁴⁹ Dle úpravy obsažené v § 41c odst. 6 Zákona o bankách

⁵⁰ Dle úpravy obsažené v § 41c odst. 8 Zákona o bankách

⁵¹ Definice osob se zvláštním vztahem k bance je obsažena v § 19 Zákona o bankách

v České republice částku ve výši 100 000 EUR.⁵² Přestože měnou v České republice zůstává stále česká koruna, zákonodárce ponechal v tomto případě limit v odlišné měně ve snaze zabránit nedostatkům vzniklým z ne vždy zcela předvídatelných vývojů kurzu. Tímto případným nedostatkem je myšlena situace, kdy by v důsledku vývoje kurzu hodnota limitu stanoveného zákonem v českých korunách pro pojištění vkladů mohla být aktuálně nižší než 100 000 EUR a česká právní úprava by se dostala do rozporu s právem Evropské unie. Tato skutečnost by následně České republice mohla být Evropskou unií vytýkána.

⁵² Tedy zhruba 2 500 000 českých korun, v závislosti na aktuálním vývoji kurzu

7. Bankovní tajemství

Veškeré informace o klientech bank a jejich (nejen) depozitních obchodech jsou chráněny dle § 37 a následujících Zákona o bankách tzv. bankovním tajemstvím. Tato ochrana dat sleduje ve své podstatě podobný účel jako ochrana osobních údajů jednotlivých subjektů. Vedle ochrany osobních údajů však bankovní tajemství poskytuje vyšší standard ochrany. Bankovním tajemstvím jsou chráněny nejen veškeré osobní údaje ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon o ochraně osobních údajů“), ale i informace o účtech klienta, o finančních prostředcích vložených na účet klienta, jednotlivých transakcích i dalších záležitostech v souvislosti s daným bankovním obchodem. Bankovní tajemství se vztahuje na všechny bankovní obchody, peněžní služby bank, včetně stavů na účtech a depozit.⁵³ Bankovním tajemstvím je chráněna i samotná informace o tom, zda konkrétní subjekt je/není a nebo byl/nebyl v jakémkoli obchodním vztahu s bankou. Vznik povinnosti k ochraně bankovního tajemství není nutně podmíněn tím, že banka skutečně poskytne klientovi určitou službu, respektive nelze jej považovat za obsah smlouvy o poskytnutí určité bankovní služby. Bankovní tajemství vzniká již v okamžiku, kdy banka získá předmětné informace v souvislosti s provozem bankovního podniku, tedy v postavení poskytovatele bankovních služeb, a to i pokud by následně mezi bankou a potencionálním klientem žádná smlouva uzavřena nebyla.⁵⁴ Příslušná ustanovení Zákona o bankách tedy představují lex specialis ve vztahu k Zákonu o ochraně osobních údajů a umožňují bankám zpracovávat údaje o svých klientech ve větším rozsahu, a to i bez souhlasu klienta.

Od neoprávněného poskytnutí informací chráněných bankovním tajemstvím je třeba odlišovat zákonem předpokládané a dovolené průlomy do bankovního tajemství, kdy je možné poskytnout jinak chráněné informace i bez souhlasu klienta⁵⁵ a také případy, kdy informace jsou poskytovány s výslovným souhlasem klienta. V souladu s § 38 odst. 3 a 4 Zákona o bankách je možné poskytnout informace na základě písemné žádosti oprávněného subjektu, § 38a Zákona o bankách pak upravuje předávání informací o klientech do úvěrových registrů, tedy do Bankovního registru klientských informací společnosti Czech Banking Credit Bureau, a.s. a

⁵³ Dle úpravy obsažené v § 38 odst. 1 Zákona o bankách

⁵⁴ PIHERA, Vlastimil. *Zákon o bankách: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 499 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-807-4003-899.

⁵⁵ Dle úpravy obsažené v § 38 a násl. Zákona o bankách

Centrálního registru úvěrů vedeného ČNB. Za porušení bankovního tajemství se dále nepovažuje podání oznámení o podezřelém obchodu, tak jak je popsáno v následující části této práce, podání trestního oznámení a oznámení přestupku bankou. Možnost prolomení bankovního tajemství dále stanoví § 38b Zákona o bankách, který stanoví, že údaje o svých klientech může banka poskytovat, je-li to potřebné pro účely dohledu na konsolidovaném základě nebo doplňkového dohledu a pro účely plnění pravidel obezřetného podnikání.

Průlom do bankovního tajemství je koncipován poměrně široce, informace o klientech banky může požadovat i bez souhlasu klienta celá řada institucí. Informace jsou poskytovány například orgánům činným v trestním řízení, soudu pro účely řízení podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Občanský soudní řád“), včetně exekučních a insolvenčních řízení, exekutorům v rozsahu stanoveném exekučním zákonem, Ministerstvu financí, správcům daně, orgánům sociálního zabezpečení, Úřadu práce České republiky finančnímu arbitrovi, zpravodajským službám i Národnímu bezpečnostnímu úřadu.

Bankovní tajemství je tady možné rozdělit do dvou složek, a to na povinnost banky a jejích zaměstnanců zachovávat mlčenlivost a právo banky a jejích zaměstnanců odmítnout podat jakékoliv informace o klientovi a jeho obchodech s bankou.⁵⁶

Jako příklad situace, kdy je banka oprávněna, nikoliv však povinna poskytnout informace o klientovi jinak chráněné bankovním tajemstvím i bez jeho souhlasu, je situace, kdy se banka rozhoduje, zda podat či nepodat trestní oznámení na svého klienta. Dalším případem může být poskytování informací v případě klientova porušení povinností vůči bance stanovených ve smlouvě nebo stanovených zákonem⁵⁷. V rámci tohoto rozhodování může banka zhodnotit výhodnost a nákladnost tohoto jednání. Tyto případy budou představovat malý podíl v porovnání s celkovým objemem průlomů do bankovního tajemství, přesto jsou možné a stojí dle mého názoru za zmínění.

V souvislosti s velkou novelou Občanského soudního řádu, a zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve znění pozdějších předpisů, účinnou od 1. 1. 2013, došlo k výraznému rozšíření možnosti exekutora získat od banky informace i o finančních prostředcích manželů a manželek povinných osob. Až do konce roku 2012 exekutor neměl možnost dosáhnout na finanční prostředky manžela

⁵⁶ DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Linde, 2005, 681 s.

Vysokoškolská učebnice (Linde). ISBN 80-720-1515-X.

⁵⁷ dle úpravy obsažené § 38 odst. 7 Zákona o bankách

povinného, pokud tento nebyl označen také jako povinná osoba v exekučním titulu. Nyní tuto možnost exekutor má, otázkou je však, zda se v tomto případě jedná o pozitivní vývoj. Argumentem pro podporu této změny ze strany exekutorů byl fakt, že manželé mohli díky předcházející právní úpravě ukryvat své finanční prostředky na účtu toho z manželů, jehož možnost disponovat s nimi byla zachována. Z opačného úhlu pohledu však rozšíření pravomocí exekutora může přivést řadu rodin do obtížně řešitelné ekonomické situace, kdy v případě pravidelného zasílání mzdy či důchodu na bankovní účty se tato rodina může velmi snadno ocitnout bez prostředků. V případě, kdy na účtech povinných není dostatek finančních prostředků pro jednorázové uhrazení exekuce, může blokáce účtů trvat řadu měsíců. Klient banky má přitom podle Občanského soudního řádu nárok pouze na jednorázovou výplatu dvojnásobku životního minima, tato částka však v současnosti představuje méně než sedm tisíc korun českých. S ohledem na tuto skutečnost nelze novelu v této části považovat za příliš šťastnou, pouze za z hlediska věřitelů výhodnou.

8. Opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu

8.1 Základy právní úpravy, definice

Legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (známé také pod pojmem „praní špinavých peněz“ nebo pod anglickým názvem „money laundering“) je stále velmi aktuálním problémem. Spolu s dynamickým rozvojem moderních technologií a s tím souvisejícím vývojem bankovníctví dochází i k vytváření nových způsobů a metod legalizace výnosů z trestné činnosti. Legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu nemusí probíhat pouze prostřednictvím bank, nicméně pro účely této práce se budeme nadále pouze touto částí legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu zabývat.

Legalizace výnosů z trestné činnosti a legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti jsou trestnými činy dle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Trestní zákoník“).⁵⁸ Doporučení zavést tento typ trestného činu je obsaženo v dokumentu 40 Doporučení vydaném Financial Action Taks Force on Money Laundering (FATF). Podle tohoto dokumentu by státy měly skutkovou podstatu praní peněz aplikovat u všech závažných trestných činů s cílem uplatnit co nejširší škálu predikativních trestných činů.⁵⁹ 40 Doporučení uznávají Světová banka i Mezinárodní měnový fond.

Úprava této oblasti je výrazně harmonizována na úrovni Evropské unie. Zakrývání nezákonného původu peněz je často realizováno na mezinárodní úrovni a neomezuje se pouze na území jednoho státu, pro efektivní zachycení takového chování a účinnou prevenci je tedy nutné neomezovat se na území jednotlivých států. Roztříštěná právní úprava v rámci Evropské unie by také mohla být chápána jako překážka při naplňování jedné ze základních svobod definované primárním právem Evropské unie – volný pohyb kapitálu. Z těchto důvodů je pro maximalizaci účinků opatření nejúčelnější upravit tuto oblast na unijní úrovni i s ohledem na principy proporcionality a subsidiarity, zakotvené v Protokolu č. 2 k Lisabonské smlouvě. Pro co nejefektivnější boj s legalizací výnosů z trestné činnosti a s financováním terorismu jsou využívána především přímo aplikovatelná nařízení Evropské unie, ale i směrnice Evropské unie vyžadující transpozici do národního zákonodárství.

⁵⁸ Úprava obsažená v §216 a §217 zmíněného zákona

⁵⁹ Financial Action Task Force on Money Laundering. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/40dopFATF.pdf>

Právní úprava této oblasti je v České republice zakotvena v relativně novém zákoně č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „AML Zákon“). Legalizace výnosů z trestné činnosti je pro účely tohoto zákona definována jako „jednání sledující zakrytí nezákonného původu jakékoliv ekonomické výhody vyplývající z trestné činnosti s cílem vzbudit zdání, že jde o majetkový prospěch nabytý v souladu se zákonem“⁶⁰. Cílem legalizace výnosů je přerušlení stopy mezi spáchaným trestným činem a jeho výnosem, který je dále užit a má přitom budít zdání, jako by se jednalo o majetek získaný legální cestou.⁶¹ Financování terorismu se pak pro účely zákona rozumí shromažďování nebo poskytnutí peněžních prostředků nebo jiného majetku s vědomím, že bude, byť i jen zčásti, použit ke spáchání trestného činu teroru, teroristického útoku nebo trestného činu, který má umožnit nebo napomoci spáchání takového trestného činu, nebo k podpoře osoby nebo skupiny osob připravujících se ke spáchání takového trestného činu, nebo jednání vedoucí k poskytnutí odměny nebo odškodnění pachatele trestného činu teroru, teroristického útoku nebo trestného činu, který má umožnit nebo napomoci spáchání takového trestného činu, nebo osoby pachateli blízké ve smyslu Trestního zákoníku, nebo sbírání prostředků na takovou odměnu nebo na odškodnění.⁶² Rozdíl mezi pojmem legalizace výnosů z trestné činnosti a financováním terorismu můžeme spatřovat především v tom, že v prvním případě jde o snahu „přetvořit“ nelegálně získané finanční prostředky na legální, v případě financování terorismu dochází často k pravému opaku – legálně nabyté finanční prostředky jsou použity k financování nelegální činnosti. Toto rozdělení ovšem nelze chápat jako vždy použitelné, i nelegálně získané prostředky mohou být použity jako zdroj financování terorismu. Důležitým právním předpisem v této oblasti je také vyhláška č. 281/2008 Sb., o některých požadavcích na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (dále jen „Vyhláška“), která stanoví detaily provádění kontroly klientů bank spolu s metodami a postupy pro posuzování a řízení rizik, tak jak bude uvedeno a popsáno dále.

⁶⁰ Definice obsažená v § 3 AML Zákona

⁶¹ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, xiv, str. 101, ISBN 80-740-0099-0.

⁶² Definice obsažená v § 3 AML Zákona

8.2 Identifikace klienta banky a její provedení

V současnosti je provádění obchodů s klienty banky ovládáno mimo jiné principem Know-your-customer, tedy „poznej svého klienta“. AML Zákon ukládá bankám řadu povinností, mimo jiné povinnost provádět v zákonem stanovených případech identifikaci klienta, zjistit a zaznamenat příslušné identifikační údaje klienta v rozsahu stanoveném § 5 AML Zákona. Banka je povinna (spolu s dalšími povinnými subjekty) jako tzv. povinná osoba provádět identifikaci klienta v případech stanovených § 7 AML Zákona, tedy v případech, kdy se banka se svým klientem chystá uzavřít obchod v hodnotě převyšující částku 1000 EUR. Bez ohledu na hodnotu uzavíraného obchodu banka provede požadovanou identifikaci vždy, pokud jde o vznik obchodního vztahu, tedy o uzavření smlouvy o účtu, vkladu na vkladní knížce nebo vkladním listu nebo sjednání jiné formy vkladu, smlouvy o bezpečnostní schránce či úschově nebo o výplatu zůstatku zrušeného vkladu z vkladní knížky na doručitele. V posledním jmenovaném případě se ustanovení jeví od 1. 1. 2013 jako nadbytečné. Podle současné právní úpravy již není možné vystavovat tzv. anonymní vkladní knížky, tedy vklady, za jejichž majitele byla považována osoba, která vkladní knížku bance předložila. Tento zákaz byl proveden změnou Občanského zákoníku s účinností k 1. 1. 2001. Na základě této novely byly veškeré vkladní knížky na doručitele zrušeny nejpozději k 31. 12. 2002, práva z těchto knížek tedy byla k 31. 12. 2002 promlčena.

Identifikace klienta je prováděna zásadně tzv. „tváří v tvář“⁶³, tedy při osobním kontaktu pověřeného pracovníka banky s klientem, pokud není AML Zákonem výslovně stanoveno jinak. Postup provedení identifikace se liší v případě klienta-fyzické osoby, klienta-právnícké osoby a také v případě, že klient-fyzická osoba se při příslušném právním úkonu nechává zastupovat zmocněncem.

Při identifikaci klienta-fyzické osoby banka zaznamená identifikační údaje klienta a ověří je pomocí předloženého dokladu totožnosti. Současně zaznamená druh a číslo dokladu totožnosti, na základě kterého identifikaci provedla spolu se státem/státním orgánem, který doklad vydal. Vzhledem k stále se zvětšujícím počtům osob cestujících do České republiky za prací či studiem

⁶³ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 118, ISBN 80-740-0099-0.

z různých států nejen Evropské unie čeká tak pracovníky banky nelehký úkol rozpoznat různé typů dokladů vydávaných po celém světě a snažit se ověřit jejich platnost či pravost. Díky technickému pokroku a vynalézavosti padělatelů pak zvláště v případě zahraničních dokladů nezbyvá než konstatovat, že v možnostech pracovníků bank není odhalit všechny padělané doklady a to navzdory rozsáhlým školením a pomůckám pro jejich odhalování.

Při identifikaci klienta-právnícké osoby banka zaznamená a ověří identifikační údaje této osoby z dokladu o existenci právnické osoby (tedy především na základě ověřeného výpisu z obchodního rejstříku) a zároveň provede identifikaci fyzické osoby, která je oprávněna o uzavření obchodu s bankou jednat, ve stejném rozsahu jako by byla provedena v případě, kdyby se tato osoba chtěla sama stát klientem banky. Je-li členem statutárního orgánu právnické osoby nebo jejím skutečným majitelem⁶⁴ další právnická osoba, zaznamenává banka i identifikační údaje této osoby.

Při identifikaci klienta-fyzické osoby zastoupeného zmocněncem je nutné předložit bance plnou moc s ověřeným podpisem zmocnitele. Tuto plnou moc musí zmocněnec bance předložit jako originál nebo ověřenou kopii. Zmocněnec je v tomto případě identifikován bankou ve stejném rozsahu, jako by byl identifikován v případě, kdyby se sám chtěl stát klientem banky. V případě zastoupení klienta zákonným zástupcem (například v případě nezletilého klienta banky) se tento postup neuplatní a zákonný zástupce doloží pouze identifikační údaje zastoupeného. Je ovšem potřebné doložit, že zákonný zástupce je skutečně zákonným zástupcem identifikované osoby.

Zvláštní způsob provedení identifikace je pak umožněn § 10 AML Zákona, kdy může být identifikace klienta provedena notářem, krajským úřadem nebo obecním úřadem. O této skutečnosti notář či příslušný úřad, který klient navštívil, sepíše veřejnou listinu. Tento způsob identifikace by měl být využíván pouze v případech, kdy řádnému provedení identifikace bankou brání nějaké objektivní závažné důvody a přitom je provedení identifikace nutné.

Tyto způsoby provádění identifikace by byl velmi časově i technicky náročný, pokud by měl být prováděn v plném rozsahu při každém kontaktu s klientem, který má například s bankou uzavřenou smlouvu o vedení běžného účtu. Tento vztah je ve své podstatě dlouhodobý, klient často komunikuje s bankou a předává jí své pokyny (např. provádí platby, vybírá hotovost z bankomatů). Z tohoto důvodu § 8 AML Zákona stanoví, že při dalších obchodech s klientem,

⁶⁴ Pojem skutečného majitele a jeho obsah vychází z pojmu skutečného vlastníka tak jak je definován ve Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu

který již byl bankou identifikován, ověří jeho totožnost banka „vhodným způsobem“. Na rozdíl od prvotní identifikace probíhající zásadně „tváří v tvář“, toto ověření klientovy identity lze již bez omezení provádět prostředky dálkové komunikace. Toto ustanovení AML Zákona je proto klíčovým pro umožnění existence moderních forem bankovníctví, jako je internetové bankovníctví nebo bankovníctví v mobilu. V rámci výběru způsobu této identifikace je bankám ponechána poměrně velká volnost, bez výjimky však musí být banka schopná na základě zvoleného způsobu zjistit, s kterým ze svých klientů jedná.

8.3 Kontrola klienta

Vedle provádění identifikace klienta je banka v zákonem stanovených případech povinna provést také tzv. kontrolu klienta. Kontrola klienta podle § 9 AML Zákona zahrnuje získání informací o účelu a zamýšlené povaze obchodu nebo obchodního vztahu, zjišťování osoby skutečného majitele, pokud je klientem právnická osoba, získání informací potřebných pro provádění průběžného sledování obchodního vztahu, včetně přezkoumávání obchodů prováděných v průběhu daného vztahu za účelem zjištění, zda uskutečňované obchody jsou v souladu s tím, co o banka ví o klientovi a jeho podnikatelském a rizikovém profilu a přezkoumávání zdrojů peněžních prostředků.

Banka je povinna provést kontrolu klienta vždy před uskutečněním jednotlivého obchodu v hodnotě přesahující částku 15000 EUR, před vznikem obchodního vztahu, před uzavřením smlouvy o účtu, vkladu na vkladní knížce nebo vkladním listu nebo sjednáním jiné formy vkladu, před uzavřením smlouvy o nájmu bezpečnostní schránky nebo smlouvy o úschově, v případě podezřelého obchodu a v případě obchodu s politicky exponovanou osobou.

Zjišťované informace o klientovi, o jeho obchodech a dalších činnostech by měly být relevantní k obchodům nebo službám, které klient od banky požaduje, a měly by poskytovat dostatek informací k hodnocení rizikovosti z hlediska možného zneužití banky k praní špinavých peněz nebo financování terorismu.⁶⁵

Na základě informací zjištěných (nejen) při kontrole klienta banka sestavuje tzv. rizikový profil klienta ve smyslu Vyhlášky, tedy s ohledem na tyto rizikové faktory:

⁶⁵ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 124, ISBN 80-740-0099-0.

- země původu klienta nebo země původu skutečného majitele klienta je státem, který nedostatečně nebo vůbec neuplatňuje opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu nebo je státem, který banka na základě svého hodnocení považuje za rizikový
- některá ze zemí původu osoby, s níž klient banky uskutečňuje obchod, je státem, který nedostatečně nebo vůbec neuplatňuje opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, nebo je státem, který banka na základě svého hodnocení považuje za rizikový
- zápis klienta, skutečného majitele klienta nebo osoby, s níž klient uskutečňuje obchod, na seznam osob a hnutí, vůči nimž jsou uplatňována sankční opatření v souladu s jinými právními předpisy
- neprůhledná vlastnická struktura klienta
- nejasný původ peněžních prostředků klienta
- skutečnosti vzbuzující podezření, že klient nejedná na svůj účet nebo že zastírá, že plní pokyny třetí osoby
- neobvyklý způsob uskutečnění obchodu, zejména s ohledem na typ klienta, předmět, výši a způsob vypořádání obchodu, účel zřízení účtu a předmět činnosti klienta a skutečnosti nasvědčující tomu, že klient uskutečňuje podezřelý obchod

Z výše uvedeného je jasně patrné, že požadavky na sestavení rizikového profilu a získání informací v rámci kontroly klienta nejsou nijak skromné. Představují pro banku značné náklady, pokud si klade za cíl vytvořit skutečně funkční systém kontroly klienta a jeho co největší automatizaci. Pouhé sebrání zákonem požadovaných údajů bez jejich dalšího zpracování a využití by se totiž zcela míjelo zamýšleným účinkem.

Pokud klient odmítne poskytnout potřebnou součinnost při provádění této kontroly, banka je povinna odmítnout provedení požadovaného bankovního obchodu (zákonem je tedy omezena smluvní volnost banky v rámci uzavírání soukromoprávních vztahů). Tato skutečnost je zároveň vždy podezřelým obchodem, tak jak je popsán dále.

8.4 Další opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu

Mezi další povinnosti uložené AML Zákonem pak patří povinnost sledování a oznamování podezřelých obchodů, povinné odmítnutí uskutečnění obchodu v případech předvídaných zákonem a také informační povinnosti.

Tento zákon přinesl oproti dosavadní právní úpravě několik změn. Především došlo k výraznému snížení výše částky⁶⁶ u transakcí, kdy je povinná osoba povinna vždy provést identifikaci klienta ve smyslu § 7 odst. 1 AML Zákona. Dále byla přidána zvláštní úprava povinností při uzavírání smluv o finančních službách uzavíraných na dálku, byly rozšířeny povinnosti dotýkající se povinných osob.

Rozvoj elektronické komunikace v bankovníctví, kdy je umožněno provádět bankovní obchody bez osobního kontaktu mezi bankou (konkrétním pracovníkem banky) a klientem banky přinesl jednak celou řadu nových způsobů legalizace výnosů z trestné činnosti, tak i rozvoj nových prostředků odhalování a bránění této činnosti. Bohužel stále platí, že vývoj zločinných technologií a aktivit je vždy o krok napřed. S ohledem na tyto skutečnosti proto začala být legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu řazena také mezi tzv. kybernetickou trestnou činnost.⁶⁷

8.5 Podezřelý obchod

Podezřelým obchodem se rozumí obchod uskutečněný za okolností vyvolávajících podezření ze snahy o legalizaci výnosů z trestné činnosti nebo podezření, že v obchodu užitá prostředky jsou určeny k financování terorismu, anebo jiná skutečnost, která by mohla takovému podezření nasvědčovat⁶⁸. Zákon stanoví demonstrativní výčet situací, které jsou za podezřelý obchod považovány. Do výčtu podezřelých obchodů patří například situace, kdy klient provádí výběry nebo převody finančních prostředků, které nemají zjevně ekonomický důvod, jsou ve zjevném nepoměru k majetkovým poměrům klienta nebo pokud klient provádí nápadně vysoký počet transakcí, který není v rámci jeho činnosti obvyklý. Jde tedy o takový obchod, u něhož lze na

⁶⁶ Z 15 000 EUR na 1 000 EUR

⁶⁷ POREMSKÁ, Michaela. Vliv elektronické komunikace na praní špinavých peněz. *Trestněprávní revue*. roč. 2009, č. 8, s. 225-231. ISSN 1213-5313.

⁶⁸ Definice obsažená v § 6 AML Zákona

základě některých příznaků i s nižším stupněm pravděpodobnosti předpokládat, že prostředky v něm použité pocházejí z nějakého spáchaného trestného činu, nebo mají být užity ke spáchání teroristického aktu nebo jiných aktivit souvisejících s terorismem.⁶⁹ Od banky, stejně jako od dalších povinných osob ve smyslu AML Zákona, je očekáváno, že demonstrativní výčet situací, které jsou za podezřelý obchod považovány, konkretizuje a rozvede ve svých interních předpisech a školeních. Banka při zjišťování a vyhodnocování podezřelého obchodu v souladu s Vyhláškou přihlíží k rizikovému profilu klienta, charakteru obchodu a okolnostem jeho uskutečnění a charakteru a objemu obvyklých obchodů klienta.

V případě, že skutečnosti zjištěné bankou naplňují znaky tohoto podezřelého obchodu, je banka povinna o této skutečnosti informovat bezodkladně, nejpozději však do pěti dnů příslušný orgán, kterým je v této oblasti Finanční analytický útvar Ministerstva financí České republiky.

Finanční analytický útvar je finanční zpravodajská jednotka administrativního typu, jejímž hlavním úkolem je přijímat a analyzovat oznámení o podezřelých obchodech od finančních institucí a dalších povinných subjektů, a v případě podezření ze spáchání trestného činu podávat orgánům činným v trestním řízení trestní oznámení.⁷⁰ Svou činnost zahájil k 1. 7. 1996. Vedle této analytické činnosti se útvar zabývá také kontrolní činností a mezinárodní spoluprací při projektech a dalších aktivitách směřujících k zabránění legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Při své činnosti tedy úzce spolupracuje jak s příslušnými orgány Policie České republiky, tak se státními zastupitelstvími a s Ministerstvem vnitra.

8.5.1 Rozpoznávání podezřelých obchodů

V současnosti banky věnují na oblast prevence proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu velké úsilí i značné množství finančních prostředků. Jsou zřizována speciální oddělení v rámci bank, vyvíjejí se počítačové systémy zaměřené na detekci podezřelých obchodů. Přijímány jsou nejrůznější vnitřní předpisy, etické kodexy, probíhají rozsáhlá školení zaměstnanců.

⁶⁹ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 110, ISBN 80-740-0099-0.

⁷⁰ Finanční analytický útvar: Zpráva o činnosti: 1996 - 2006. In: *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Zprava_o_cinnosti_1996-2006__CZE_RGB_police_2.0.pdf

Rozpoznání podezřelého obchodu není vždy zcela jednoduchou a mechanickou záležitostí, jak by se mohlo na první laický pohled zdát. Stejně tak jako se neustále vyvíjí nové metody a technologie rozpoznávání, se vyvíjí i nové metody na straně druhé, tedy na straně osob snažících se o legalizaci finančních prostředků získaných v souvislosti s trestnou činností. Přitom může snadno před odhalením nového způsobu legalizace dojít k úspěšným pokusům o její realizaci. Proto je i v budoucnu nutné vynakládat velké úsilí ze strany jednotlivých států i bank a to i s ohledem na současný rychlý a dynamický rozvoj přímého bankovníctví. Tento vývoj představuje zároveň i velké finanční náklady pro jednotlivé subjekty na trhu, proto je třeba při kladení požadavků brát v úvahu i toto hledisko. V oblasti přímého bankovníctví, tedy v oblasti služeb, při kterých komunikuje banka s klientem pomocí mobilního telefonu, počítače a internetu a kdy nedochází k osobní návštěvě klienta v prostorách banky, je spatřováno zvýšené riziko. Zajištění kontroly těchto obchodů spolu s dalšími otázkami, jako je zajištění bezpečnosti systémů bank i přenášených dat, tvoří velmi aktuální a diskutované téma.

8.5.2 Odklad splnění příkazu klienta

V rámci mnohosti forem podezřelých obchodů může nastat situace, kdy po rozpoznání podezřelého obchodu se finanční prostředky stále nacházejí na účtu klienta banky. Zpravidla půjde o zbylou část finančních prostředků, kterou se ještě pachatel nepodařilo zcela vyčerpat (proměnit na hotovost, odeslat na jiná, např. zahraniční konta atp.) Čas je v tomto případě velmi důležitým faktorem. Z tohoto důvodu je AML Zákonem v § 20 dána bankám možnost zajistit po omezenou dobu příslušné finanční prostředky a to v případě nebezpečí, že by bezodkladným splněním příkazu klienta mohlo být zmařeno nebo podstatně ztíženo zajištění výnosu z trestné činnosti nebo prostředků určených k financování terorismu. K takové situaci dochází zejména, pokud mají být finanční prostředky odeslány z České republiky a dostanou se z dosahu státních orgánů České republiky. Banka je oprávněna na základě svého uvážení odložit splnění příkazů klienta a zajistit tak finanční prostředky na dobu 24 hodin. Současně je banka povinna podat oznámení podezřelého obchodu Finančnímu analytickému útvaru Ministerstva vnitra. Finanční analytický útvar je následně oprávněn po zvážení podaného oznámení i celé situace prodloužit dobu, po kterou je omezena dispozice klienta s prostředky na účtu až na 72 hodin od okamžiku zajištění finančních prostředků. S ohledem na to, že se jedná o velmi krátké lhůty a situaci

vyžadující rychlou reakci, nabývá rozhodnutí Finančního analytického právní moci okamžikem vyhlášení, toto vyhlášení může být provedeno ústně, telefonicky, faxem i elektronicky. Písemná podoba rozhodnutí je následně doručována příslušné bance, na právní moc a vykonatelnost rozhodnutí však tato skutečnost nemá vliv. Stát přímo ze zákona přebírá odpovědnost za případnou vzniklou škodu spojenou s odložením splnění příkazu klienta.⁷¹

Na provedené zajištění se vztahuje povinnost mlčenlivosti. Veškerá komunikace probíhá výhradně mezi bankou a Finančním analytickým útvarem, klient banky není o celé záležitosti vůbec informován, není účastníkem řízení a není mu doručeno ani následně písemné vyhotovení výše zmíněného rozhodnutí. Důvod pro tento postup je poměrně jasný: pokud by se klient podezřelý z legalizace výnosů z trestné činnosti nebo financování terorismu o probíhajícím vyšetřování dozvěděl, mohl by se snažit o odstranění stop nebo jinak komplikovat vyšetřování celého případu.

8.6 Porušení povinností stanovených AML Zákonem bankou

V případě porušení povinností stanovených bankám AML Zákonem může být banka v rámci správního řízení postihnuta vysokými peněžními sankcemi za jednotlivé správní delikty a to až do výše padesáti milionů českých korun. Možnost postihu banky pro správní delikt podle AML Zákona není dotčena tím, že její konkrétní zaměstnanec je v téže věci trestně stíhán.⁷² Mezi správní delikty, za které může být banka postižena, patří například: porušení povinnosti mlčenlivosti, neplnění povinností při identifikaci a kontrole klienta, nesplnění oznamovací povinnosti nebo porušení povinností při převodech peněžních prostředků. Orgánem dohledu ukládajícím sankce je v tomto případě Finanční analytický útvar Ministerstva financí ČR spolu s Českou národní bankou.

Kromě rizika sankčního se banka při porušování povinností stanovených AML Zákonem vystavuje také riziku reputačnímu.

⁷¹ TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 159, ISBN 80-740-0099-0.

⁷² TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 202, ISBN 80-740-0099-0.

Závěr

Cílem této práce bylo vymezení pojmu depozitních bankovních obchodů, představení nejdůležitějších typů těchto obchodů a rozbor vybraných právních aspektů souvisejících s těmito obchody. Právní úprava této oblasti je obsažena v celé řadě právních předpisů na úrovni České republiky i Evropské unie, k utváření aplikační praxe pak přispívá jak Česká národní banka, tak i jednotlivé banky nabízející své služby na trhu jako soukromoprávní subjekty. S ohledem na tuto skutečnost a předpokládaný rozsah diplomové práce nebylo možné podat zcela vyčerpávající rozbor veškerých aspektů. Řada z nich by sama o sobě mohla být dostatečným námětem na samostatnou práci.

Zákon o bankách definuje vklad (depozitum) jako svěřené peněžní prostředky, které představují závazek vůči vkladateli na jejich výplatu. V prvních dvou kapitolách bylo představen pojem depozitního bankovního obchodu a jeho možné členění do skupin na přijímání vkladů v užším slova smyslu, emise dluhových cenných papírů bankou a přijetí úvěru bankou. Rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi spočívají především v právním režimu depozitních obchodů. Toto členění není samozřejmě jedinným možným nebo správným, další členění obchodů je možné s ohledem na příslušná zvolená kritéria členění. Druhá kapitola postupně pojednávala o jednotlivých nejvýznamějších typech bankovních obchodů. V souvislosti s právní úpravou smlouvy o běžném účtu byla také stručně zmíněna právní úprava smlouvy o platebních službách. V této souvislosti byly také zmíněny připravené změny legislativy obsažené v textu nového občanského zákoníku. Tyto změny nepředstavují radikální obrat v dosavadním přístupu, přesto však stojí v současnosti před každou jednotlivou bankou působící na českém trhu otázka zhodnocení dopadu této změny na její stávající nabídku depozitních bankovních produktů a s tím související procesy. Prostor byl dán především prvním dvěma ze tří skupin depozitních bankovních obchodů – přijímání vkladů v užším slova smyslu a dluhovým cenným papírům. Přijetí úvěru bankou bylo ponecháno stranou, a to především s ohledem na skutečnost, že se jedná o vklad podléhající právní úpravě smlouvy o úvěru, jejíž rozbor by typicky patřil do práce zabývající se aktivními bankovními obchody. V praxi se navíc tento typ obchodu objevuje méně často v porovnání s ostatními typy depozitních bankovních obchodů.

V následujících kapitolách byly rozebrány otázky týkající se vybraných aspektů depozitních bankovních obchodů a to včetně významného vlivu Evropské unie na tuto oblast. Nová

legislativa na úrovni Evropské unie je připravována prakticky neustále, tato neustávající činnost pak nutí banky k průběžně probíhajícím změnám v přístupu. Právní úprava je měněna, aniž stávající úprava získá možnost dlouhodoběji působit na trh a umožnit tak kvalitní zhodnocení svého dopadu. Tato skutečnost byla zhodnocena především v oblasti týkající se ochrany spotřebitele při poskytování bankovních služeb. Pozorost byla věnována mimo jiné návrhu směrnice Evropské unie týkající se tzv. basic payment account – základního platebního účtu. Podle tohoto návrhu by měla být zakotvena povinnost bank v Evropské unii otevřít základní běžný účet všem osobám, které o otevření účtu požádají. Dosavadní svoboda banky při výběru osob, se kterými chce uzavřít obchodní vztah, by tak byla tímto návrhem omezena.

Na úrovni Evropské unie působí také řada subjektů ovlivňujících podobu přístupu Evropské unie a členských států k bankovníctví a tedy i k depozitním bankovním obchodům. Tyto subjekty přitom nemusí vždy být orgány Evropské unie či členských států, nebo být založeny na základě iniciativy orgánů Evropské unie nebo členských států. Jako příklad takového subjektu byla v této práci uvedena European Banking Industry Committee. European Banking Industry Committee sdružuje evropské bankovní asociace s mandátem poskytovat poradenství a komplexní konzultace účastníkům finančního trhu a byla založena významnými členy bankovního sektoru. Jde tedy o subjekt založený na základě iniciativy soukromoprávních subjektů působících na bankovním trhu v rámci Evropské unie.

Poměrně stabilní je oproti tomu právní úprava dopadající na institut finančního arbitra, kterému byla věnována kapitola pátá. Jak však již bylo uvedeno, i v tomto případě postupně dochází k mírnému rozšiřování působnosti finančního arbitra, který sám se snaží vykládat její rozsah maximálně extenzivně. Opačný přístup by podle názoru prezentovaného na oficiálních webových stránkách finančního arbitra vedlo k nepřiměřenému omezení působnosti finančního arbitra a tím zároveň i k nenaplnění účelu, pro který byl tento institut vytvořen. Pozornost byla věnována také charakteristikám řízení před finančním arbitrem. Toto řízení je specifické nerovným přístupem finančního arbitra ke stranám sporu. Mezi další specifika řízení patří skutečnost, že o odvolání proti rozhodnutí finančního arbitra rozhoduje opět sám finanční arbitr. V rámci této práce byl předložen návrh na možnou modifikaci této skutečnosti. Důraz byl přitom kladen na zachování nezávislosti finančního arbitra, vzhledem k tomu, že je tato nezávislost jedním z důležitých znaků institutu.

Další dvě kapitoly této práce byly věnovány problematice pojištění vkladu a ochraně bankovního tajemství. Smyslem systému pojištění vkladů je ochrana vkladů klientů jednotlivých bank. V České republice jsou vklady pojištěny v rámci Fondu pojištění vkladů, zřízeného Zákonem o bankách. Fond pojištění vkladů je právnickou osobou zapisovanou do obchodního rejstříku, není státním fondem a slouží výlučně k poskytování náhrad za pohledávky z vkladů.

Bankovní tajemství je možné chápat jako způsob ochrany informací o klientech bank a jejich bankovních obchodech. Teoreticky je bankovní tajemství možné rozdělit do dvou složek, a to na povinnost banky a jejích zaměstnanců zachovávat mlčenlivost a na právo banky a jejích zaměstnanců odmítnout podat jakékoli informace o klientovi a jeho obchodech s bankou. Tato skutečnost se neprojeví zdaleka ve všech případech, kdy je možné prolomení bankovního tajemství, přesto se však v některých případech jasně a zřetelně projeví.

Poslední kapitola se zabývala otázkou prevence legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Pozornost byla věnována způsobům identifikace a kontroly klienta, ovládaných principem Know-your-customer, a také otázce podezřelých obchodů ve smyslu AML zákona. Této oblasti byl v textu práce ponechán poměrně velký prostor, protože považuji tento aspekt bankovních obchodů za velmi zajímavý, důležitý a poměrně málo v odborné literatuře do detailu zpracovaný. Přitom způsob, jakým má banka přistoupit k tomuto problému, mohou různé banky volit lehce odlišný v návaznosti na charakter a způsob poskytovaných bankovních produktů. Právní předpisy popisují řadu požadavků na postupy bank, pro jejich technické provedení a posuzování jednotlivých případů je však za potřebí hlubší analýzy a položení si otázek, na které ne vždy je možné najít v textu právního předpisu jednoznačnou odpověď.

Seznam použité literatury

Monografie

- 1.) BAKEŠ, Milan, KARFÍKOVÁ Marie, KOTÁB Petr a MARKOVÁ Hana. *Finanční právo*. 6. upr. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 519 s. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-440-7.
- 2.) DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Linde, 2005, 681 s. Vysokoškolská učebnice (Linde). ISBN 80-720-1515-X.
- 3.) ELLINGER, E, Eva Z LOMNICKA a Richard HOOLEY. *Modern banking law*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2002, lxxiv, 839 p. ISBN 01-992-4831-1.
- 4.) GEVA, Benjamin. *Bank collections and payment transactions: comparative study of legal aspects*. New York: Oxford University Press, 2001, xliii, 575 p. ISBN 01-982-9853-6.
- 5.) GRIER, Nicholas. *Banking law in Scotland*. Edinburgh: W. Green/Sweet, 2001, xxxiii, 284 p. ISBN 04-140-1309-3.
- 6.) JUROŠKOVÁ, Lenka. *Bankovní regulace a dohled*. Praha: Auditorium, 2012, 174 s. Studie (Auditorium). ISBN 978-808-7284-261.
- 7.) PLÍVA, Stanislav. *Bankovní obchody*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2009, 220 s. ISBN 978-807-3574-338.
- 8.) REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. Vyd. 4. Praha: Management Press, 2008, 627 s. ISBN 978-80-7261-132-4.

Komentáře zákona

- 1.) KOLEKTIV, Ivana Štenglová ... a. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-547.
- 2.) ŠVESTKA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-086.
- 3.) PIHERA, Vlastimil a kol. *Zákon o bankách: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, xviii, 499 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-807-4003-899.

- 4.) TVRDÝ, Jiří a Adriana BÁRTOVÁ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu a předpisy související: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, xiv, 501 p. ISBN 80-740-0099-0.
- 5.) *Zákon o platebním styku: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xvi, 676 s. Beckovy malé komentáře. ISBN 978-807-4003-691.

Odborné články

- 1.) BERAN, Jiří. Platební styk ve světle nového občanského zákoníku. *Obchodněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro obchodní právo a právo finančních trhů*. 2012, roč. 2012, č. 2, s. 51-53. ISSN 1803-6554.
- 2.) LIŠKA, Petr. Smlouva o platebních službách. *Obchodněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro obchodní právo a právo finančních trhů*. 2010, roč. 2010, č. 5, s. 125-132. ISSN 1803-6554.
- 3.) POREMSKÁ, Michaela. Vliv elektronické komunikace na praní špinavých peněz. *Trestněprávní revue*. roč. 2009, č. 8, s. 225-231. ISSN 1213-5313.

Internetové zdroje

- 1.) EBIC comments on the issues raised in the Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the application of Directive 2005/60/EC on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing. In: *European Banking Industry Committee* [online]. 2012 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z:
http://www.eubic.org/Position%20papers/15.6.2012_EBIC%20response%20to%20the%20EuropEur%20Commission%20report%20on%20the%20application%20of%20the%203rd%20Anti-Money%20Laundering%20Directive.pdf
- 2.) European Banking Industry Committee response to the European Commission consultation on bank accounts. *European Banking Industry Committee* [online]. 12.6.2012. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z:

http://www.eubic.org/Position%20papers/12.6.12_EBIC%20response%20to%20the%20European%20Commission%20consultation%20on%20bank%20accounts.pdf

- 3.) EUROPEAN PARLIAMENT. *REPORT with recommendations to the Commission on Access to Basic Banking Services* [online]. 8.6.2012. [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONGML%2bREPORT%2bA7-2012-0197%2b0%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fEN>
- 4.) *European Payments Council* [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://www.europeanpaymentscouncil.eu/>
- 5.) Finanční analytický útvar: Zpráva o činnosti: 1996 - 2006. In: *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Zprava_o_cinnosti_1996-2006__CZE_RGB_police_2.0.pdf
- 6.) Financial Action Task Force on Money Laundering. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/40dopFATF.pdf>
- 7.) *Nový občanský zákoník: Důvodová zpráva - konsolidovaná verze* [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
- 8.) Platební služby. *Kancelář finančního arbitra* [online]. [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: <http://www.finarbitr.cz/cs/platebni-sluzby.html>

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o vybraných právních aspektech depozitních bankovních obchodů. Cílem této práce je seznámení se se základními aspekty depozitních bankovních obchodů a rozbor některých vybraných, uzce souvisejících témat. Práce je zaměřena na vybrané depozitní bankovní obchody s ohledem na skutečnost, že není možné podat v rámci tohoto typu práce zcela vyčerpávající seznam a rozbor všech možných depozitních bankovních obchodů.

Diplomová práce se skládá z osmi na sebe navazujících kapitol. První kapitola představuje pojem depozitních bankovních obchodů a jeho členění. Ve druhé kapitole jsou popsány nejdůležitější typy depozitních bankovních obchodů s důrazem na jejich charakteristické rysy, podle kterých je možné je odlišit. Třetí a čtvrtá kapitola se zabývají vlivem legislativy Evropské unie na oblast depozitních bankovních obchodů, pozornost je soustředěna především na problematiku ochrany spotřebitele. Pátá kapitola pojednává o institutu finančního arbitra, jeho charakteristice a specifických rysech řízení před finančním arbitrem. V šesté kapitole je pojednáno o pojištění vkladů, sedmá kapitola se pak zabývá bankovním tajemstvím a možnostmi jeho prolomení. V poslední kapitole je rozebrána problematika legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, pozornost je věnována především identifikaci a kontrole klienta a také problematice rozpoznávání tzv. podezřelých obchodů.

Abstract

This thesis deals with chosen legal aspects of deposit banking transactions. The objective of this thesis is to introduce basic aspects of deposit banking transactions and to analyze chosen related topics. The thesis is focused on selected deposit banking transactions as it is not possible to deal with a full list of deposit banking products and to reflect all aspects within this kind of a task.

The thesis consists of eight successive sections. The first section introduces the term of deposit banking transaction and its classification. In the second section the most important types of deposit banking transactions are described with emphasis on their distinctive features, by which it is possible to distinguish them. The third and fourth sections deal with influence of the European Union legislation on the area of deposit banking transactions. Especially consumer protection legislation is taken into consideration. The fifth section discusses the institut of financial arbiter and the specifics of the proceedings. In the sixth section deposit guarantee legislation is discussed. The seventh section deals with the banking secrecy and possibilities of its breaking. In the last section anti-money laundering legislation is analysed. Attention is mainly paid to identification of a client, due diligence and also to suspicious activity recognition.

Klíčová slova/Keywords

Český jazyk:

banka, depozitní bankovní obchod, vklad

Anglický jazyk:

bank, deposit banking transaction, deposit